

KESTÄVÄN KEHITYKSEN KASVATUSTA PÄIVÄKODISSA
Toimintatuokioita lapsille

Lotta Edis

Opinnäytetyö, kevät 2016

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

Lastentarhanopettajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Edis, Lotta. Kestävän kehityksen kasvatusta päiväkodissa. Toimintatuokioita lapsille. Helsinki, kevät 2016, 69 s., 4 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Varhaiskasvatuksella on merkittävä asema lasten kestävästä kehitystä edistävien arvojen, asenteiden ja tapojen tukemisessa. Kasvatuksella on tärkeä vaikutus tulevaisuuteen. Tutkimuksissa on todettu, että lapsuuden myönteisten ympäristökokemusten ja aikuisiän ympäristöstä huolehtimisen välillä on selkeä yhteys. Lapselle varhain muodostuneet kestävästä kehityksen arvot, asenteet ja tavat kulkevat mukana elämän eri tilanteisiin, ja ne luovat pohjan myöhemmälle ympäristösuhteelle.

Opinnäytetyön työelämätaho oli kunnallinen päiväkotitoiminta Länsi-Uudellamaalla. Opinnäytetyö oli toiminnallinen, ja se koostui kehittämispainotteisesta produktiosta ja kirjallisesta raportista. Produktiona toteutettiin kolme erilaista kestävästä kehityksen toimintatuokiota kahdelle päiväkodin lapsiryhmälle ja ryhmien kasvattajille. Toimintakertoja oli yhteensä kuusi ja toiminta-aika oli kerralla noin puoli tuntia. Ryhmien lapset olivat iältään 3–5-vuotiaita. Opinnäytetyön tavoitteena oli suunnitella, toteuttaa ja arvioida itse ideoitu produktio.

Toimintatuokioiden aiheet liittyivät kestävästä kehityksen kulttuuriseen, ekologiseen ja taloudelliseen ulottuvuuteen. Tuokioiden aiheet olivat matka Brasiliaan, jätteistä huolehtiminen ja kierrätys sekä vesi ja veden säästäminen. Toiminnan tarkoitus oli rikastuttaa lasten kokemusmaailmaa tutustuttamalla heitä kestävästä kehityksen eri teemoihin, herätellä päiväkodin kasvattajien ajatuksia kestävästä kehityksen kasvatuksesta ja innostaa kasvattajia siten, että he saisivat toteutettujen toimintatuokioiden kautta ideoita kestävästä kehityksen toteuttamiseen päiväkodissa. Produktio toteutettiin tammikuussa 2016.

Tavoitteiden saavuttamista arvioitiin toiminnassa mukana olleiden päiväkodin kasvattajien täyttämien arviointilomakkeiden ja lasten antaman palautteen avulla. Produktion suunnittelua ja toteutusta arvioitiin myös itsearviointilomakkeella. Palautteiden mukaan produktio oli onnistunut ja tavoite toteutui. Palaute tuokiosta oli positiivista. Lapset olivat kiinnostuneita ja innostuneita tuokiosta ja aiheet herättivät ajatuksia lapsissa. Kasvattajien mielestä tuokioiden aiheet olivat tärkeitä ja ajankohtaisia ja toteutustavat mielenkiintoisia. Kasvattajat kertoivat saaneensa uusia ajatuksia ja ideoita käsiteltyjen aiheiden toteuttamiseen. Produktio koettiin päiväkodissa merkittäväksi, koska päiväkotitoiminta on suunnittelemassa kestävästä kehityksen kasvatusta seuraavalle toimintakaudelle.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentui varhaiskasvatuksen määrittelystä, sekä varhaiskasvatusta ohjaavien arvojen ja asiakirjojen, varhaiskasvatuksen oppimisen sisältöalueiden ja lapselle ominaisten toimintatapojen tarkastelusta. Teoreettisessa osiossa käsiteltiin myös kestävästä kehityksen määrittelyä, sen neljää eri ulottuvuutta ja kestävästä kehityksen kasvatusta sekä esiteltiin kestävästä kehityksen kasvatuksen erilaisia toimintamalleja ja hankkeita. Lisäksi esiteltiin opinnäytetyöprosessin eri vaiheet.

Asiasanat: varhaiskasvatusta, kestävä kehitys, kestävästä kehityksen kasvatusta, osallisuus

ABSTRACT

Edis, Lotta. Sustainable Development Education in Kindergarten. Lessons for Children. 69 p., 4 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2016. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services + Early Childhood Teacher Qualification.

Early childhood education has a remarkable position in supporting values, attitudes and habits related to sustainable development. Education has an important effect on the future. Researchers have found out that there is a clear connection between having positive experiences of the environment as a child and caring for the environment as an adult. The values, attitudes and habits of sustainable development experienced in early childhood follow a person to different situations of life and create a basis for the environmental relationship later.

The thesis was carried out in a communal day care centre located in the municipality of Western Uusimaa, Finland. The thesis was a functional one, consisting of a development-focused production and a written report. In the production three different lessons related to sustainable development were carried out for two day care groups and their educators. There were six lessons altogether and each of them lasted for approximately half an hour. The children of the groups were 3–5 years of age. The aim was to plan, carry out and assess a self-created production. The themes of the lessons were part of the cultural, ecological and economic scope of sustainable development. The subjects were a journey to Brazil, disposing of waste and recycling as well as water and its saving. The purpose of the activities was to enrich the experience world of the children by getting to know different themes of sustainable development and to inspire and raise awareness amongst the day care educators to promote sustainable development education. The aim of the lessons was to give the staff ideas for realising sustainable development in the day care centre. The production was carried out in January 2016.

Achieving the objective of the production was assessed through evaluation forms filled in by the participating educators and through feedback from the children. The planning and the achievements in the process were also estimated using a self-assessment form. According to the feedback the production was successful and the objective was achieved. The feedback of the lessons was positive. The children were enthusiastic about the lessons and the themes inspired them a lot. According to the educators the themes of the lessons were important and topical and the methods of implementation were considered interesting. The educators said that they had got new thoughts and ideas to carry out the themes of sustainable development. The production was regarded as significant because the day care centre is planning sustainable development education for the following term.

The theoretical framework of the thesis was based on the following: the definition of early childhood education, examination of the values and documents guiding early childhood education, the contents of early childhood learning and examining the child's way of acting. In the theoretical part the following aspects were also dealt with: the definition of sustainable development, its four different dimensions and sustainable development education. Besides various operating models and projects of sustainable development education were explained.

Keywords: early childhood education and care, sustainable development, sustainable development education, participation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 VARHAISKASVATUS.....	8
2.1 Mitä varhaiskasvatus on.....	8
2.2 Varhaiskasvatusta ohjaavat arvot ja asiakirjat	9
2.3 Oppimisen sisältöalueet varhaiskasvatuksessa	10
2.4 Lapselle ominainen tapa toimia	13
3 KESTÄVÄ KEHITYS LASTEN KANSSA.....	16
3.1 Kestävän kehityksen määritelmä.....	16
3.1.1 Ekologinen kestävyys	17
3.1.2 Taloudellinen kestävyys.....	18
3.1.3 Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys	19
3.2 Kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa	21
3.3 Lasten osallisuuden näkökulma	25
3.3.1 Osallisuuden määrittelyä.....	26
3.3.2 Osallisuus ja kestävä kehitys.....	29
3.4 Kestävän kehityksen kasvatuksen toimintamalleja ja hankkeita	30
4 OPINNÄYTETYÖPROSESSI	33
4.1 Lähtökohdat ja tavoite.....	33
4.2 Toimintaympäristö	35
4.3 Suunnittelu	36
4.4 Toteutus.....	39
4.4.1 Matka Brasiliaan	40
4.4.2 Jätteistä huolehtiminen ja kierrätys.....	42
4.4.3 Vesi ja veden säästäminen	44
4.5 Produktion arviointi	45
4.5.1 Lapsilta saatu palaute	46
4.5.2 Kasvattajilta saatu palaute.....	47
4.5.3 Itsearviointi	49
5 POHDINTA	52

5.1 Ajatuksia kestäväen kehityksen kasvatuksen kehittämistyöhön.....	52
5.2 Eettisyys ja luotettavuus.....	56
5.3 Ammatillinen kasvu	58
LÄHTEET.....	61
LIITE 1: Palautelomake kasvattajille.....	65
LIITE 2: Itsearviointilomake.....	66
LIITE 3: Palautekysymykset lapsille ☺ ☹	67
LIITE 4: Malli toimintatuokioista.....	68

1 JOHDANTO

Maailmamme on suurten haasteiden edessä: väestö kasvaa, ympäristö vaurioituu ja luonnonvarat käyvät niukemmiksi. Olisi tärkeää, että kestävä elämäntapa ja sen mukaiset arvot, asenteet, toiminta ja käytännöt saisivat enemmän huomiota. Ihmisaivojen hermoradat ja kytkennät kehittyvät nopeasti ja jo ennen kouluikää hankitut kokemukset muovaavat lasten asenteita, arvoja, käyttäytymistä, tapoja, taitoja ja identiteettiä koko eliniäksi. Tämän takia lasten ensimmäiset elinvuodet ovat ensiarvoisen tärkeitä. Niiden aikana voi viritä rakkaus luontoon ja lapsi voi omaksua tapoja ja tottumuksia, jotka tukevat kestävä elämäntapaa. (Pramling Samuelsson & Kaga 2010, 93.)

Varhaiskasvatuksella on tärkeä merkitys kestävä kehityksen kasvatuksessa. Sen rooli on merkittävä, kun rakennetaan tulevaisuuden yhteiskuntaa. Varhaiskasvatus voi tukea kestävä kehitystä edistäviä arvoja ja asenteita, joiden varaan lapsen identiteetti osaksi rakentuu. Lapselle varhain muodostuneet arvot ja asenteet muodostavat elämäntapaa määrittävän pohjan, jonka avulla hahmotetaan oikeaa ja väärää. Pienestä pitäen omaksutut tavat siirtyvät lasten mukana elämän eri tilanteisiin: ne kulkeutuvat päiväkodista ja koulusta kotiin ja säilyvät mielessä sekä toiminnassa vanhempanakin. (Salonen 2012, 12.) Varhaislapsuus ennen kouluikää on ihmisen arvojen ja elämäntapojen muotoutumisen kannalta erittäin tärkeä. Varhaislapsuudessa muodostuu pohja myöhemmälle ympäristösuhteelle ja aikuisuuden ympäristöasenteelle. (Nordström 2004, 118.)

Toiminnallisen opinnäytetyöni aihe oli kestävä kehityksen kasvatus päiväkodissa ja yhteistyötahona oli kunnallinen päiväkotinä Länssi-Uudellamaalla. Toteutin kehittämispainotteisena produktiona kolme erilaista kestävä kehityksen toimintatuokiota päiväkodin kahdelle eri lapsiryhmälle ja ryhmien kasvattajille. Toimintakertoja oli yhteensä kuusi ja toiminta-aika oli kerralla noin puoli tuntia. Lapset olivat iältään 3–5-vuotiaita. Työni tavoitteena oli suunnitella, toteuttaa ja arvioida itse ideoimani produktio. Tuokioiden aiheet liittyivät kestävä kehityksen kulttuuriseen, ekologiseen ja taloudelliseen ulottuvuuteen. Tuokioiden aiheet olivat matka Brasiliaan, jätteistä huolehtiminen ja kierrätys sekä vesi ja veden säästäminen.

Toiminnan tarkoitus oli rikastuttaa lasten kokemusmaailmaa tutustuttamalla heitä kestävän kehityksen eri teemoihin, herätellä päiväkodin kasvattajien ajatuksia kestävän kehityksen kasvatuksesta ja innostaa kasvattajia siten, että he saisivat toimintatuokioiden kautta ideoita kestävän kehityksen toteuttamiseen päiväkodissa.

Opinnäytetyön aihe nousi yhteistyöpäiväkodin tarpeista. Päiväkodissa kestävän kehityksen kasvatusta on ollut suunnittelutasolla, eikä se ole elänyt arjessa mukana. Päiväkodin kehitystarpeena oli saada kestävä kehitys näkyvämmäksi sen toiminnassa. Opinnäytetyöni aiheen valintaan vaikutti myös se, että tavoittelen opinnoissani lastentarhanopettajan pätevyyttä ja koen kestävän kehityksen kasvatuksen tärkeäksi osaksi päiväkodin kasvatustyötä. Päädyin tekemään toiminnallisen opinnäytetyön, koska tämä ratkaisu palveli mielestäni parhaiten kohderyhmää ja tuki samalla myös omaa ammatillista kasvuani.

Opinnäytetyöni koostuu produktiosta ja opinnäytetyöraportista. Raporttini teoreettisessa osiossa käsittelen varhaiskasvatuksen käsitettä, varhaiskasvatusta ohjaavia arvoja ja asiakirjoja, oppimisen sisältöalueita varhaiskasvatuksessa ja lapselle ominaisia tapoja toimia. Kolmannessa luvussa tarkastelen kestävän kehityksen käsitteen määritelmää ja sen neljää eri ulottuvuutta sekä kestävän kehityksen kasvatusta sitä ohjaavien asiakirjojen ja lasten osallisuuden näkökulmasta. Kolmannen luvun lopussa esittelen erilaisia kestävän kehityksen kasvatuksen toimintamalleja ja hankkeita. Teoriaosuuden jälkeen kerron opinnäytetyöprosessin eri vaiheista. Raportin lopussa pohdin kestävän kehityksen kasvatuksen kehittämistyöhön liittyviä ajatuksia, opinnäytetyöni eettisyyttä ja luotettavuutta sekä omaa ammatillista kasvuani.

2 VARHAISKASVATUS

2.1 Mitä varhaiskasvatus on

Varhaiskasvatus on hoitoa, kasvatusta ja opetusta. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Jokainen alle kouluikäinen lapsi on oikeutettu saamaan varhaiskasvatusta. Koulun aloitusta edeltävä esiopetus on myös varhaiskasvatusta ja siihen osallistuminen tuli velvoittavaksi 1.8.2015. (Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a.)

Hoito, kasvatus ja opetus painottuvat eri tavoin eri-ikäisillä ja eri kehitystasolla olevilla lapsilla, ja ne muodostavat lapsen arjessa eheän kokonaisuuden. Kasvattajahenkilökunnan näkemys tästä kokonaisuudesta ohjaa kasvattajien toimintaa. Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus on suunnitelmallista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jossa lapsen omaehtoisella leikillä on keskeinen merkitys. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Valtakunnallisten linjausten mukaan varhaiskasvatusta järjestetään varhaiskasvatuspalveluissa, joista tärkeimmät ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä erilainen avoin toiminta. Näitä palveluita tuottavat kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat ja seurakunta. Esiopetus tarkoittaa suunnitelmallista opetusta ja kasvatusta, jota järjestetään vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista. Varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat myös oppivelvollisuusikäiset lapset, jotka käyttävät varhaiskasvatuspalveluita. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11–12.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstö muodostaa moniammatillisen kasvattajayhteisön, jonka jokaisella yksittäisellä kasvattajalla ja koko yhteisöllä on oltava sekä vahva ammatillinen osaaminen että tietoisuus arvoista ja eettisistä periaatteista. Nämä ovat laadukkaan varhaiskasvatuksen perusedellytyksiä. Jotta perheiden ja kasvattajien kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden, tarvitaan vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteää yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Varhaiskasvatuksella on suuri merkitys lapsen kehitykselle ja oppimiselle, ja se muodostaa perustan yksilön myöhemmälle kehitykselle. Varhaiskasvatuskäisen lapsen ikävaihe on erityinen. Silloin lapsen kehitystarpeet ovat erilaiset kuin myöhemmin kouluiässä. Kehittyminen varhaiskasvatusiässä on nopeaa ja muuntuvaa, koska aivot kehittyvät tällöin lähes täyteen kapasiteettiinsa. Lapsen kehitys ja oppiminen varhaislapsuudessa on nopeaa kaikilla kehittymisen alueilla, kuten kävelemisessä, puhumisessa, itsetunnossa, näkemyksissä maailmasta ja moraalikäsitteissä. Varhaislapsuudessa yksilö elää kriittistä ja samalla haavoittuvaa vaihetta juuri näillä alueilla. (Ojala 2015, 1.)

2.2 Varhaiskasvatusta ohjaavat arvot ja asiakirjat

Kansainväliset lapsen oikeuksia määrittävät sopimukset ja kansalliset säädökset muodostavat arvopohjan suomalaiselle varhaiskasvatukselle. Lasten inhimillistä kasvua ja kehitystä turvaava Lapsen oikeuksien yleissopimus tuli laintasoisena säädöksenä Suomessa voimaan vuonna 1991. Tämän sopimuksen arvoista keskeisin on lapsen ihmisarvo. Tähän arvoon liittyy neljä yleisperiaatetta: syrjintäkielto ja lapsen tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, lapsen etu, lapsen oikeus elämään ja täysipainoiseen kehittymiseen ja lapsen mielipiteen huomioon ottaminen. Suomen varhaiskasvatuksen keskeisten periaatteiden mukaan lapsella on oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin, oikeus turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen, oikeus turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti, oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, oikeus saada tarvitsemaansa erityistä tukea ja oikeus omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskoon tai katsomukseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 12.)

Varhaiskasvatuksen yleisestä suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta sekä lainsäädännön valmistelusta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö (Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a). Varhaiskasvatusta ohjaavat valtakunnalliset ja kunnan omat asiakirjat. Valtakunnallista ohjausta ovat lakien, asetusten ja valtion linjausten lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Kuntien toteuttama varhaiskasvatus perustuu valtakunnalliseen ohjaukseen. Kuntien varhaiskasvatusta tukevat myös kuntien omat varhaiskasvatuksen linjaukset ja

strategiat. Kunnat laativat näiden pohjalta oman varhaiskasvatussuunnitelman tai yhteisen varhaiskasvatussuunnitelman muiden kuntien kanssa. Kuntien varhaiskasvatussuunnitelmien jatkumona on jokaisen päiväkodin oma varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetussuunnitelma, jotka kuvaavat yksityiskohtaisemmin yksikön toimintaa. Lisäksi on lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetussuunnitelma, jotka laaditaan vanhempien kanssa yhdessä. Nämä henkilökohtaiset suunnitelmat ohjaavat lapsikohtaisesti varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttamista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 8–9.)

Varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä uudistetaan parhaillaan. Laissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen ja korostetaan lapsen etua varhaiskasvatusta järjestettäessä. Laissa uudistetaan varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä vahvistetaan lapsen ja vanhempien osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia. Ensimmäiset muutokset tulivat voimaan 1.8.2015. Lainsäädännön lisäksi opetushallituksessa on käynnissä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistustyö. Kunnat, kuntayhtymät ja muut varhaiskasvatuspalvelujen tuottajat laativat valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta omat suunnitelmansa ja ne on tarkoitus ottaa käyttöön 1.8.2017. (Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a.)

2.3 Oppimisen sisältöalueet varhaiskasvatuksessa

Lapsi oppii jatkuvasti arjen erilaisissa tilanteissa. Varhaiskasvatuksen oppimisen sisältöalueet voidaan jakaa toisiaan täydentäviin osa-alueisiin eli sisällöllisiin orientaatioihin, jotka pyrkivät vastaamaan varhaiskasvatussuunnitelmassa esiopetussuunnitelman ja myöhemmin perusopetuksen oppiainekohtaisia tavoitteita ja sisältöjä. Orientaatioiden aiheet ja sisällöt liitetään lasten arkeen, lähiympäristöön ja kokemuksiin niin, että lapset voivat tehdä asioista havaintoja ja muodostaa omia käsityksiään. Oppimisen sisältöalueet varhaiskasvatuksessa ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Näiden sisältöalueiden avulla pyritään turvaamaan lapselle maailmasta syntyvän kuvan monipuolisuus, eheys ja kokonaisuus. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 26–27.) Tarkoitus ei ole, että lapsi

opiskelee oppiaineiden sisältöjä sinänsä. Tavoite on antaa lapselle välineitä ja valmiuksia perehtyä, ymmärtää ja kokea ympäröivän maailman monimuotoisia ilmiöitä. (Ojala 2015, 63.)

Matemaattiset tiedot ja taidot alkavat kehittyä jo varhaislapsuudessa ja muodostavat pohjan, jolle myöhempi matemaattinen oppiminen rakentuu. Nämä taidot koostuvat monista osataidoista, jotka muodostavat taitohierarkian, joka muovautuu ja kehittyy jatkuvasti. Matemaattisen ajattelun kehittyminen rakentuu luokittelun, vertailun ja järjestykseen asettamisen pohjalle. Laskemisen perustana ovat määrä, lukusanat ja numeromerkit. Varhaiskasvatuksessa matemaattisten asioiden oppiminen tapahtuu arkielämän tilanteissa leikinomaisesti konkreettisten lapsille tuttujen ja kiinnostavien materiaalien, esineiden ja välineiden avulla sekä vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (Vuorio 2010, 135.) Lasten matemaattisten taitojen harjoittelemisessa korostuu lasten omakohtainen kokemus ja toiminta. Lapsi voi saada kokemuksia matemaattisista asioista leikkimisen, liikkumisen, tutkimisen, taiteellisen kokemisen ja työtehtävien kautta. Yleensä tilanteiden sisältämä matematiikka tulee esille vasta toiminnan aikana. Esimerkiksi perustoiminnot, kuten pukeminen ja ruokailu, voivat sisältää monenlaista matemaattista toimintaa. (Mattinen 2011, 219; Vuorio 2010, 150.)

Luonnontieteellisen orientaation aiheet moninaisine ilmiöineen, eläimineen ja kasveineen eri vuodenaikoina ovat lapsen lähiympäristössä sisällä ja ulkona (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 28). Luonnonilmiöihin ja niihin vaikuttavien tekijöiden tutustumisessa keskeisiä taitoja ovat havainnoiminen, tutkiminen ja kokeileminen. Luonnontieteellisen orientaation sisältöjen suunnittelussa keskeisiä menetelmiä ovat lähiympäristön hyödyntäminen ja kontrolloitujen olosuhteiden kautta tutkiminen ja syy-seuraussuhteiden havainnointi. (Heikka, Hujala & Turja 2009, 30.)

Historiallis-yhteiskunnallisessa oppimisen sisältöalueessa tutustutaan lähiympäristön kohteisiin ja nähtävyyksiin ja rakennetaan merkityksiä nykyhetken ja menneisyyden ilmiöille. Lapsi oppii omasta lähikulttuuristaan tekemällä havaintoja ja toimimalla omassa yhteisössään. Lapsen arvomaailman, identiteetin ja yhteisöllisen näkemyksen muodostumisessa tärkeässä roolissa ovat myös omat kulttuuriperinteet ja media. Kasvatuksessa tulee huomioida myös lasten oma kulttuuri. (Heikka ym. 2009, 32.)

Esteettisen oppimisen sisältöalue on laaja. Tämä sisältöalue avautuu havaitsemisen, kuuntelemisen, tuntemisen ja luomisen sekä kuvittelun ja vaiston avulla. Orientaation kohteista syntyy lapselle kauneuden, harmonian, melodian, rytmin, tyylin, jännityksen ja ilon sekä näiden vastakohtien kautta omakohtaisia aistimuksia, tuntemuksia ja kokemuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelmän perusteet 2005, 28.) Esteettisessä sisältöalueessa kannustetaan lasta toteuttamaan itseään esimerkiksi erilaisten leikkien ja yhdessä toimimisen kautta. Varhaislapsuuden taidekasvatuksessa on kyse toiminnasta, jossa on mukana taiteellisia piirteitä, vaikka sitä ei kutsuttaisikaan varsinaisesti taiteeksi. Taiteellisilla piirteillä tarkoitetaan toiminnan sisältävän prosessin sekä lopputuloksen osalta samanlaisia piirteitä kuin oikeiden taiteilijoiden tekemä taide, tarkasteltaessa esimerkiksi piirtämistä, leikkejä ja ympäristön tutkimista eri aistein. Näiden elementtien nähdään olevan mukana kaikessa lasten omassa toiminnassa. Taiteellisessa tekemisessä lasten toimijuudelle on olennaista, millaista toiminta on ja missä määrin lasten omalle taiteelliselle ilmaisulle on tilaa. (Pääjoki 2011, 109–110.)

Eettisessä oppimisen sisältöalueessa tarkastellaan lasten kanssa arvomaailman kysymyksiä. Lasten kanssa pohditaan jokapäiväisessä elämässä esiin tulevien tilanteiden kautta oikean ja väärän, hyvän ja pahan, totuuden ja valheen kysymyksiä. Arkipäivän tilanteissa voidaan pohtia myös oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon, kunnioituksen ja vapauden kysymyksiä lasten ikätaso huomioon ottaen. Erilaisia tunteita käsitellään lapsen kanssa niin, että lapsi voi tuntea olonsa turvalliseksi. (Heikka ym. 2009, 32.)

Uskonnollis-katsomukselliseen orientaatioon kuuluvat uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat. Lapsen omaan uskontoon tai katsomukseen liittyviä perinteitä ja tapoja nostetaan esille. Lapselle annetaan mahdollisuus hiljaisuuteen, pohdiskeluun ja kyselemiseen sekä mahdollisuus tutustua erilaisiin katsomuksiin. Uskontokasvatuksessa otetaan huomioon lapsen omat kysymykset, jotka alkavat lapsen omasta taustasta ja laajentuvat koko ihmiskuntaa koskeviin kysymyksiin. Jotta lapsi oppii suhtautumaan kunnioittavasti ja suvaitsevaisesti muihin uskontoihin, lapsella on oikeus saada kysyä ja saada vastauksia kysymyksiinsä. Kasvattajan tapa suhtautua ja pedagoginen taito uskonnollis-katsomuksellisella alueella vaikuttavat siihen, miten lapset suhtautuvat myöhemmin elämässään monikulttuurisuuteen ja uskontoon liittyviin kysymyksiin.

Lasten kysymyksiin ja uskontoon tulee suhtautua kunnioittavasti ja luontevasti. (Heikka ym. 2009, 32–33.)

2.4 Lapselle ominainen tapa toimia

Lapsi on synnynnäisesti tiedonhaluinen ja oppiminen on lapselle luontaista. Oppiminen perustuu lapsen haluun tutkia, kokeilla ja leikkiä kaikkia aisteja käyttäen. Oppiminen on lapselle kokonaisvaltainen tapahtuma ja jokaisella lapsella on yksilöllinen tapansa ja aikansa oppia ja omaksua asioita. Lapsen ollessa aktiivinen ja kiinnostunut, hän oppii parhaiten. Lapsen toimiessa itselleen ominaisella, mielekkäällä ja merkityksellisellä tavalla, hän voi kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 18.)

Lapselle ominaisia tapoja toimia ja ajatella ovat leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja eri taiteen alueiden keinoin ilmaiseminen. Näissä tavoissa toteutuvat kielen merkitys, sisällölliset orientaatiot ja oppiminen. Lapselle luontainen tapa toimia vahvistaa lapsen hyvinvointia, käsitystä itsestään sekä osallistumismahdollisuuksia. Kasvattajan tehtävänä on havainnoida lapsen luontaista toimintaa ja tämä havainnointi toimii koko pedagogisen suunnittelun lähtökohtana. Lapselle ominaiset tavat toimia otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa. (Heikka ym. 2009, 24.)

Leikki tuottaa lapselle mielihyvää ja toimii oppimisen perustana varhaiskasvatuksessa. Leikki on siis varhaiskasvatuksessa oppimisen tärkein strategia: lapsi oppii leikkimällä. Se tukee lapsen mielikuvituksen, persoonallisuuden ja abstraktin ajattelun kehittymistä. Tutkimuksissa on todettu, että leikkikäyttäytyminen ja erityisesti mielikuvitusleikit edistävät lapsen lukemisen ja kirjoittamisen taitoja sekä yleisiä kielellisiä valmiuksia. Leikeissä lapsi jäsentää maailmaansa rakentamalla todellisia elämäntilanteita leikeissäänsä. Aikuisen toiminta on mallina leikeille ja leikeissä lapsi jäljentää näiden toimintaa. Leikeissä lapsi omaksuu erilaisia rooleja ja toimii roolinsa mukaisesti. Näin hän luo itse leikitilanteita ja ratkaisee siihen liittyviä haasteita ja ongelmia. (Heikka ym. 2009, 24.)

Leikissä lapsi käy läpi kokemaansa, kuulemaansa ja näkemäänsä. Hän ikäänkuin ajattelee leikin avulla. Leikissä lapsi saa maailman haltuunsa ja yrittää ymmärtää todellisuutta. Leikki on lasten tuottamaa kulttuuria, jossa he toimivat omimmillaan ja ilman pakkoa. Leikki kertoo myös leikkijästään ja lapsi ilmentää leikissä omaa olemustaan ja perusluonnettaan sekä omakohtaista kokemusta. (Heikka ym. 2009, 25.)

Liikkuminen on lapsen terveen kasvun ja hyvinvoinnin perusta. Se on lapselle uusien asioiden ja taitojen oppimisen edellytys. Tämän takia liikkuminen on myös geneettisesti varmistettu ja lapsella on vahva sisäsyntyinen tarve liikkumiseen. Varhaiskasvatuksen liikuntakasvatus on tärkeää lapsen kokonaisvaltaiselle kehitymiselle ja motoriselle oppimiselle. Liikunnalla voidaan myös luoda pohjaa lapsen terveelle itsetunnolle ja harjaannuttaa sosio-emotionaalisia taitoja. (Asanti & Sääkslahti 2010, 85; Heikka ym. 2009, 27.)

Lapsen liikkumisella on siis monia merkittäviä rooleja. Liikunnalla on suora yhteys lapsen motoriseen, havaintomotoriseen ja aivojen kehitykseen. Se edistää myös lapsen kognitiivista ja sosioemotionaalista kehitystä. Lisäksi liikunta vaikuttaa itsetunnon ja minäkuvan kehittymiseen. Oman kehon tuntemuksen ja onnistumisen kokemusten kautta lapselle kehittyy terve itseluottamus ja arvostus. (Heikka ym. 2009, 27.)

Tutkiminen kuuluu lapsen arkeen ja tutkiva ihmettely on luontaista lapselle syntymästä saakka. Se on lapselle luonnollinen tapa oppia ja tutustua ympäristöön. Varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli lapsen luontaisen tutkimisen säilyttäjänä. Lapsen tulee saada kokemus siitä, että hänen pohdintansa ja tutkiva ihmettelynsä on merkityksellistä ja palkitsevaa. Luontaisen tutkimisen kautta opittu ylläpitää ja vahvistaa oppimisen iloa. Varhaiskasvatusympäristön tulee mahdollistaa lasten käyttöön erilaisia lasten mielenkiintoa herättäviä materiaaleja ja välineitä. (Heikka ym. 2009, 26.)

Lapselle ominaisista tavoista toimia erityisesti taiteen tekeminen ja kokeminen ovat alueita, joissa korostuvat kasvattajan osaaminen ja pedagoginen taito. Taiteen alueella kasvattajan asenteet, esimerkit ja ohjaaminen ovat ratkaisevia. (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 4.) Taiteellisen tekemisen ja ilmaisemisen kautta syntyy elämyksellinen toiminta ja oppimisen ilo. Taiteellisen kokemisen kautta lapsi kehittyy yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Varhaislapsuuden taiteellisten kokemusten varaan rakentuvat yksilön

myöhemmät taiteelliset valinnat ja arvostukset. Varhaiskasvatuksessa tulee luoda lapselle mahdollisuuksia monipuoliseen taiteelliseen kokemukseen ja ilmaisemiseen. Myös lapsen omia mieltymyksiä ja havaintoja tulee ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa. (Heikka ym. 2009, 28–29.)

3 KESTÄVÄ KEHITYS LASTEN KANSSA

3.1 Kestävän kehityksen määritelmä

Kestävälle kehitykselle on haasteellista löytää yksiselitteistä määritelmää. Se voidaan ymmärtää useammasta eri näkökulmasta riippuen siitä, millaisessa suhteessa yhteiskunnan ja talouden katsotaan olevan toisiinsa. Yhdestä asiasta ollaan kuitenkin käsitteen määrittelyssä samaa mieltä: kestävä kehitys on tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään hyvään elämään nyt ja tulevaisuudessa. Norjalainen Gro Harlem Brundtland on yksi tunnetuimmista kestävä kehityksen määrittelijöistä. Hän on toiminut myös Norjan pääministerinä 1980- ja 1990-luvuilla. Hän määritteli komissionsa kanssa vuonna 1987 kestävä kehityksen kehitykseksi, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuuksia omien tarpeidensa tyydyttämiseen. Kestävä kehityksen tavoite on säilyttää maapallon elinkelpoisuus myös tulevaisuudessa. (Parikka-Nihti 2011, 12.)

Kestävä kehityksen tavoitteena on taata terveelliset, turvalliset ja oikeudenmukaiset elämisen mahdollisuudet sekä nykyisille että tuleville sukupolville. Sen tavoitteena on myös turvata ympäristön kantokyvyn, luonnon monimuotoisuuden ja kulttuurien kirjon säilyminen. Kestävä kehitys on tavoitteellista yksilöiden ja yhteisöjen toiminnan muuttamista. Ihmisen toiminta pyritään sovittamaan luonnon asettamiin ekologisiin reunaehtoihin. (Luomi, Paananen, Viberg & Virta 2010, 9.)

Suomessa ja maailmalla käytetään jokseenkin samanlaisesta toiminnasta kahta eri käsitettä: kestävä kehityksen kasvatusta ja ympäristökasvatusta. Näiden kahden käsitteen välisestä suhteesta ei ole yksimielisyyttä. Kestävä kehityksen kasvatuksesta puhuvat näkevät ympäristökasvatusta yleensä suppeampana, yhtenä kestävä kehityksen kasvatusta osa-alueena. Ympäristökasvatuksesta puhuvat sen sijaan pitävät käsitteitä usein synonyymeina. Ympäristökasvatusta käsite yleistyi 1960-luvulla, kun ympäristön tilasta alettiin huolestua yleisesti. Ympäristökasvatusta voidaan määrittää kasvatukseksi, jonka tarkoitus on saada ihmiset ymmärtämään riippuvuutensa ympäristöstä ja lisätä ympäristömyönteisiä asenteita. Suomen Ympäristökasvatusta Seuran mukaan ympäristökasvatusta ja kestävä kehityksen kasvatusta-käsitteet ovat

rinnakkaisia ja tavoitteet ovat samanlaiset, mutta painotuksissa voi olla eroja. Esimerkiksi ympäristökasvatuksessa kestävän kehityksen ekologinen ulottuvuus on enemmän esillä. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 19–22.)

Yhdistyneet kansakunnat järjesti vuonna 1972 Tukholmassa konferenssin, jossa kasvatuksen merkitys ympäristövastuullisuuteen kehittymisessä sai yhteisen hyväksynnän. Tukholman konferenssissa laadittiin ensimmäinen kansainvälinen ympäristökasvatusohjelma. Tukholman konferenssi sai jatkoa vuonna 1975 Belgradissa ja vuonna 1977 Tbilisissä, jossa määritettiin ympäristökasvatuksen päätavoitteiksi kasvattaa ihmisiä tietoisuuteen ja huoleen taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten ja ekologisten tekijöiden keskinäisestä riippuvuudesta. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 20.)

Kestävä kehitys sekä ympäristökasvatus tavoittelevat ymmärrystä ja arvostusta ympäristöllemme. Ympäristökasvatuksen yksilötason tavoite on ympäristön merkityksen tiedostaminen sekä fyysisen että psyykkisen hyvinvoinnin kannalta. Kestävän kehityksen kasvatuksen tavoite on maailmanlaajuinen. Sen tavoite on koko maapallon elinkelpoisuuden säilyttäminen. Kestävän kehityksen näkökulmasta ei riitä, että yksilön hyvinvointi on turvattu, vaan yksilöiden on ymmärrettävä laajempi vastuu planeettamme elämän edellytysten säilyttämisestä. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 11–12.) Yleisesti käytettyyn kestävän kehityksen määritelmään liitetään ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys (Wolff 2004, 24).

3.1.1 Ekologinen kestävyys

Kestävän kehityksen perusta on ekologinen kestävyys, koska olemme täysin riippuvaisia luonnosta ja sen toiminnoista sekä ekologisina olentoina että järjestyneinä yhteiskuntina. Maapallo pärjää ilman ihmisiä, mutta ihmisille ekologisesti kestävän elämäntavan tavoittaminen on elintärkeää. Ympäristöongelmista syntyy myös taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia ongelmia. (Luomi ym. 2010, 45.)

Ekologinen kestävyys liittyy kestäväan taloudenhoitoon. Se on ympäristön, luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalveluiden turvaamista ja luonnonvarojen kestävä

käyttöä. Ekologista kestävyyttä on myös ympäristöön joutuvien haitallisten päästöjen minimointi, ilmastonmuutoksen hidastaminen ja ympäristön tilan parantaminen. Ekologinen kestävyys on päiväkodissa perinteisin kestävä kehityksen näkökulma. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 44.)

Luonnon monimuotoisuuden käsitteleminen lasten kanssa voi olla haasteellista. Luonnon tuhoutumiseen liittyvät asiat saattavat herättää lapsissa pelon, syyllisyyden ja riittämättömyyden tunteita. Kuitenkin ekologisessa kestävyudessa on loppujen lopuksi kyse yksinkertaisesta asiasta kuten huolehtimisesta, arvostuksesta, rakkauden ja välittämisen tunteesta luontoa, lähiympäristöämme sekä toisiamme kohtaan. Lähtökohtana on se, että ensin jokainen ihminen arvostaa itseään ja tämän jälkeen muita. Lapsi saa tunteen, että häntä arvostetaan. Tämän kokemuksen turvin lapsi voi osoittaa arvostustaan ja huolehtimistaan toisia ja ympäristöään kohtaan. (Parikka-Nihti 2011, 18.)

Päiväkodissa ekologinen kestävyys on kokonaisvaltaista toimintaa, jota ei voi erottaa irralliseksi arjesta. Kasvattajan toiminnassa korostuu lapsen huomaaminen, lapsen havaintoihin keskittyminen ja niihin paneutuminen yhdessä lapsen kanssa. Lapselle tulisi antaa mahdollisuus ihaila yhdessä aikuisen kanssa arjen pieniä ihmeitä, kuten muurahaisia, katinkultaa tai talven ensimmäisiä lumihiutaleita. Lapsen tulee saada kokemus ihmeestä, jota hän voi omalla toiminnallaan suojella. (Parikka-Nihti 2011, 19.)

Ekologisen kestävä kehityksen toteutus alkaa lapsen luontosuhteen lujittamisella ja ympäristöherkkyyttä lisäävillä harjoituksilla. Lapsen ohjaaminen ekologiseen ajatteluun vaatii tutustumista lähiympäristöön ja lähiluontoon. Lapsen aistit saavat mahdollisuuden herätä, kun astutaan ulos päiväkodin pihalta. Luonnon ihmeet saavat lapsen kysymään ja aikuisen tarttumaan lapsen havaintoihin. Lapsi saa mahdollisuuden kokea itsensä tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Samalla lapsi saa mahdollisuuden vaikuttaa oman lähiympäristön hyvinvointiin. Kuten Parikka-Nihti toteaa: mitä lapsi oppii arvostamaan pienenä, sitä hän ei halua aikuisenakaan tuhota. (Parikka-Nihti 2011, 19, 44.)

3.1.2 Taloudellinen kestävyys

Taloudellinen kestävyys pyrkii tasapainoiseen kasvuun, joka ei perustu pitkällä aikavälillä velkaantumiseen tai luonnonvarojen hävittämiseen. Taloudellinen kehitys edellyttää palvelujen ja tuotteiden tuottamista ympäristöä rasittamatta. Talouden ollessa kestävä, tuotteiden ja palveluiden hintoihin sisältyy koko elinkaaren aikaiset ympäristö- ja terveysvaikutukset. Kestävä talous investoi inhimilliseen pääomaan, esimerkiksi koulutukseen, tutkimus- ja kehitystyöhön. (Wolff 2004, 24.)

Varhaiskasvatushenkilöstön ja lasten näkökulmasta taloudellisesti kestävä kehitys on haastava, mutta ei mahdoton asia. Taloudellisessa kestävyudessa on kyse ajattelun kääntämisestä kuluttamisen kulttuurista kohti taloudellisesti kestävää kulttuuria. Lapset kasvavat erilaisten arvojen maailmassa ja he lukevat tätä arvomaailmaa aikuisten toiminnasta. Aikuiset voivat omalla esimerkillään, toiminnallaan ja puheellaan antaa lapsille malleja esimerkiksi siitä, miksi on tärkeää sammuttaa valot huoneesta poistuessa. Pienten lasten kohdalla on kyse siis mallioppimisesta. (Parikka-Nihti 2011, 21.)

Taloudellinen kestävyys varhaislapsuudessa tarkoittaa ympäristöä säästävien arkikäytäntöjen oppimista, säästäväisyyttä, kierrätystä ja korjaamista. Lasten maailmassa vastuullinen kuluttaminen voi olla lelujen, kirjojen ja vaatteiden kierrätystä, itse tekemistä ja tavaroista huolehtimista. Kestävä kehitys kannattavaan päiväkotiin kuuluvat kestävä ja korjattavat materiaalit. Taloudelliseen kestävyysliikkeen liittyviä teemoja päiväkodissa voivat olla energian ja veden säästö, kestävä hankinta ja ruokavalinnat sekä jätteiden vähentäminen. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 41, 44.)

3.1.3 Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys

Sosiaalisella kestävyydellä tarkoitetaan kaikkien ihmisten hyvinvointia ja toisista ihmisistä välittämistä. Sosiaalisessa kestävyudessa kyse on jaetuista arvoista, yhteenkuuluvuudesta, yleisesti ihmisoikeuksien kunnioittamisesta ja ihmisarvon korostamisesta. Panostettaessa sosiaaliseen kestävyysliikkeen, tärkeiksi nousevat kasvatus, koulutus, terveys ja yhteisöllisyys. Pyrkimyksenä on myös syrjäytymisen, syrjinnän sekä fyysisen ja psyykkisen väkivallan ehkäiseminen, jotta voitaisiin turvata lapsen suotuisa kasvu. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 37.)

Sosiaalinen kestävyys varhaiskasvatuksessa tarkoittaa yhteistyötä arjessa, vuorovaikutustaitoja, toisen ihmisen huomioon ottamista, hyviä tapoja, elämänhallinnan kysymyksiä, vastuunottoa ja lapsen osallisuutta yhteisön toimintaan. Sosiaalista kestävästä kehitystä edistävät lapsen elämässä turvalliset ja pysyvät ihmissuhteet, yhdessä tekeminen, yhteinen vastuu asioista sekä turvallinen kasvuympäristö. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 37.) Sosiaalisen kestävyden toteuttaminen on kestävä kehityksen ydinosaamista, sillä sen vaikutukset ovat jo itsessään merkityksellisiä ja lisäksi se edistää myös ekologista ja taloudellista kestävyttä. Sosiaalinen kestävyys ylläpitää ja luo kulttuuria, josta tulevaisuuden sukupolvet voivat olla kiitollisia. Hyvä elämä rakentuu toisten arvostamisesta, reiluudesta ja kulttuurisen moninaisuuden voimasta. (Salonen 2012, 17.)

Kulttuurisen kestävä kehityksen sisällöistä ja sijoittumisesta kestävä kehityksen kenttään on tehty erilaisia tulkintoja. Suomalaisessa kirjallisuudessa kulttuurinen kestävä kehitys on erotettu omaksi ulottuvuudeksi tai se on liitetty sosiaaliseen kestävyteen. Tällöin puhutaan sosiokulttuurisesta kestävydestä. Sosiokulttuurisen oppimisenäkemyksen mukaan oppiminen on prosessi, jossa yksilö kasvaa osaksi yhteisön kulttuuria, arvopohjaa, toimintatapoja ja välineistöä. Ajattelu perustuu valkovenäläisen psykologin ja kulttuurihistoriallisen teorian perustajan Lev Vygotskyn (1982) sosiaalisen kehityksen teoriaan, jonka mukaan yksilön tietoisuus rakentuu sosiaalisissa suhteissa yhteiskunnan ja tradition pohjalta. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 38.)

Erilaisten kulttuuristen ryhmien identiteetin ja elinvoimaisuuden vahvistaminen kuuluu kulttuuriseen kestävyteen. Tähän voidaan vaikuttaa vaalimalla alueellisia ominaispiirteitä, kuten kansanperinnettä, maisemaa ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ja elinympäristöjä. Esimerkiksi keskeinen osa suomalaista identiteettiämme ovat maamme luonto metsineen ja vesistöineen. (Wolff 2004, 25.) Päiväkodin arjessa kulttuurinen kestävyys tarkoittaa suvaitsevaisuutta ja erilaisista taustoista tulevien ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen edistämistä. Se tarkoittaa myös tutustumista omaan suomalaiseen kulttuuriin ja historiaan sekä vuorovaikutusta muiden kulttuurien kanssa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 38–39.) Moniarvoisuutta ja

monikulttuurisuutta voidaan käsitellä lasten kanssa leikeissä tai tutustumalla eri kulttuureihin (Parikka-Nihti 2011, 26).

Kasvaminen kansainväliseen vastuuseen on prosessi, joka kehittää kansainvälistyvän maailman aktiivisen kansalaisen toimintakykyä ja auttaa ymmärtämään, arvostamaan ja kunnioittamaan erilaisuutta ja eri kulttuureja. Kansainväliseen vastuuseen kasvaminen kuuluu kaiken ikäisille ja eri kulttuuritaustoista tuleville ihmisille. (Kepa i.a.) Toisten huomioonottamisesta ja yleisistä ihmisoikeuksista ja ihmisarvon kunnioittamisesta puhuminen tulisi ottaa käsiteltäviksi jo varhaislapsuudessa, jolloin arvot ja asenteet alkavat muodostua. Suvaitsevaisuus tarkoittaa itselleen vieraiden ilmiöiden hyväksymistä ja kunnioittamista. Tähän liittyvät myös kysymykset ihmisarvosta, ihmisoikeuksista ja ihmisten välisen tasa-arvon hyväksymisestä käytännössä. (Kemppainen-Koivisto & Salmio 2008, 7.)

Keskeistä kulttuurisessa ja sosiaalisessa kestävyudessa on hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle. Maailmanlaajuista sosiaalista kestävyyttä uhkaavat jatkuva väestönkasvu, köyhyys, koulutuksen puute, ongelmat ruokahuollossa, ongelmat terveydenhuollossa ja sukupuolten välisessä tasa-arvossa. Nämä haasteet ovat vahingollisia myös ekologiselle ja taloudelliselle kestävyydelle. Näitä haasteita vastaan tarvitaan työtä yksittäisiltä valtioilta sekä kansainväliseltä yhteisöltä. Hyvinvointivaltioissa, kuten Suomessa, tavoitteet ovat erilaisia verrattuna kehitysmaiden tavoitteisiin. Suomen kaltaisessa maassa haasteena on vähentää työttömyyttä, syrjäytymistä ja sosiaalisten erojen kasvua. (Wolff 2004, 25.)

3.2 Kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa

Pohja kestävä kehityksen kasvatukselle on varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen arvoissa. Kestävä kehityksen kasvatus pohjautuu toisen ihmisen ja ympäristön kunnioittamiseen. Tärkeitä arvoja ovat myös rakennetun ympäristön huomioon ottaminen ja yhteinen vastuunkanto asioista. Huolenpito ja välittäminen kiteyttävät koko kestävä kehityksen arvoperustan. Näin ollen kestävä kehityksen kasvatus on ennenkaikkea arvokasvatusta, jolla on yhteys varhaiskasvatuksen yleiseen arvopohjaan. Kestävä kehityksen kasvatuksen tavoitteenava on välittää arvoja, jotka

ohjaavat lasta, vanhempia ja perheitä kunnioittamaan maapallon elämää. Kestävän kehityksen kasvatusta ei ole irrallinen osa kasvatusta ja opetusta, vaan osa jokapäiväistä elämää. Varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa välittäminen ja huolenpito tarkoittavat lapsesta huolehtimisesta ja lapsen mahdollisuutta harjoitella näitä taitoja. Välittäminen ja huolenpito liittyvät tunteeseen osallisuudesta sekä yhteisöön kuulumisesta. (Parikka-Nihti 2011, 15, 31, 42.)

Suomessa varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sekä monet muut kansalliset ja kansainväliset lait ja sopimukset velvoittavat päiväkotaja kestävän kehityksen työhön. Suomen perustuslain mukaan, vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Perustuslain mukaan lapsia on myös kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lasten osallistumiseen ja kuulemiseen heitä koskevissa asioissa velvoittavat myös kansainväliset sitoumukset, kuten YK:n Lasten oikeuksien sopimus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapsella on oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin, turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen, turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti, tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti ja saada tarvitsemaansa erityistä tukea omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon tai katsomukseen. (Luomi ym. 2010, 53.)

Kestävän kehityksen tavoitteet tulevat esille myös varhaiskasvatusta laissa. Varhaiskasvatuksen tavoite on ohjata lapsia eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. Yksi varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteista on pyrkiä auttamaan lapsen myönteistä suhtautumista itseensä, toisiin ihmisiin, erilaisiin kulttuureihin ja ympäristöihin. Näin ollen varhaiskasvatuksen tulee luoda edellytyksiä hyvän yhteiskunnan ja yhteisen maailman muodostumiselle. Varhaiskasvatuksen arjessa pitäisi näkyä myös eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten omien kulttuurien ja omien elämäntapojen arvostus. (Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry 2015, 4.)

Opetushallitus valmistelee parhaillaan uutta valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suomen Ympäristökasvatuksen Seuran asiantuntija osallistui 4.2.2016 Opetushallituksen työpajaan, missä valmisteltiin uutta

varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tavoitteena on, että uusi varhaiskasvatussuunnitelma loisi myös pohjan kestäväan elämäntapaan kasvamiselle. Suomen Ympäristökasvatuksen Seura pitää tärkeänä, että kestävä elämäntapa on mukana varhaiskasvatussuunnitelmassa ja arvoperustassa sekä kaikissa oppimiskokonaisuuksissa. Seuran mukaan varhaiskasvatussuunnitelmasta tulisi välittyä, että ekologisen kestävyuden välttämättömyys kaikelle ihmiselle toiminnalle on ymmärretty. Heidän mielestä ympäristökasvatus tulee ymmärtää laajasti, kaikki kestäväan kehityksen ulottuvuudet ymmärtäen. Seura pitää tärkeänä ymmärrystä siitä, että perusta kestäväan elämäntapaan luodaan varhaiskasvatuksessa ja kestäväan elämäntapaan kasvamisen tulee kulkea jatkumona läpi eri ikävaiheiden. (Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry i.a.a.)

Ihmisten ympäristöasenteita tutkittaessa on havaittu, että lapsuuden myönteisten ympäristökokemusten ja aikuisiän ympäristöstä huolehtimisen välillä on selkeä yhteys. On osoitettu, että luonnonmukaisessa ympäristössä leikkimisellä on yhteys ympäristömyönteisiin asenteisiin ja arvoihin myöhemmällä iällä. Tutkimukset ovat osoittaneet, että lapsuuden kokemukset luonnonmukaisesta ympäristöstä ovat tärkeitä ympäristötietoiseksi ja -myönteiseksi kasvamisessa. Positiiviset ympäristöasenteet kasvavat merkittävien ympäristökokemusten ympärille. Ympäristökokemusten merkittävyyttä lisäävät osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteet sekä ymmärtämisen mahdollisuudet. Oppiminen ympäristöstä liittyy siis jokaisen omiin kokemuksiin ja toimintaan. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 23.)

Lapsuuden oppimiskäsitykset vaikuttavat merkittävästi myöhempään oppimiseemme ja uusien asioiden omaksumiseen. Lapsuuden varhaiset, ensimmäiset vuodet ovat kehityksen kannalta tärkeimmät. Varhaisimpina vuosina luodaan perusta lapsen toiminta- ja ajattelumalleille, jotka säilyvät läpi koko elämän. Myös tunne-elämä, itsetunto ja etiikan perusteet luodaan varhaislapsuudessa. Tämän takia laadukas varhaiskasvatus toimii myös kestäväan tulevaisuutemme perustana. (Parikka-Nihti 2011, 15, 23.)

Lasten kanssa tehtävällä työllä on tärkeä vaikutus tulevaisuuteen. Vastuulliset ympäristökansalaiset syntyvät lapsuudessa. Ympäristökansalaisuuteen kuuluu ymmärrys siitä, että omilla teoilla on väliä. Päiväkodin kestäväan kehityksen kasvatus

antaa mallin niin veden, luonnonvarojen kuin energian säästämiseen. Kasvatus ohjaa lasta oivaltamaan kierrättämisen merkityksen ja nauttimaan puhtaasta luonnosta. (Parikka-Nihti 2011, 20.)

Lapsia osallistava ja ympäristön huomioon ottava kestävän kehityksen kasvatus antaa uusia näkökulmia perinteisen varhaiskasvatuksen pedagogiikan leikkeihin, työkasvatukseen ja taito- ja taidekasvatukseen. Kestävän kehityksen kasvatuksen tavoite on vahvistaa lapsen kykyä havainnoida, ihmetellä, tutkia ja ymmärtää ympäristöään ja rikastaa heidän kokemusmaailmaansa kestävän kehityksen näkökulmien avulla. Tämä tarkoittaa esimerkiksi toimintaa ympäristön hyväksi. Tällaista toimintaa on muun muassa ympäristöystävälliset hankinnat ja järkevä ruokahuolto, huolehtiminen omasta lähiympäristöstä, kierrätys ja jätteiden lajittelu sekä energian säästäminen. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 35.)

Päiväkodin kestävän kehityksen kasvatus on voimaannuttavaa, osallistavaa, innovatiivista ja iloista ympäristökasvatusta, vaikka kestävän kehityksen tavoitteet ekologisten, sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten näkökulmien yhdistämisestä ihmiskunnan hyvinvoinnin turvaamiseksi nyt ja tulevaisuudessa ovat haastavia. Kuten Parikka-Nihti ja Suomela (2014, 36) toteavat, nämä globaalit tavoitteet pelkistyvät päiväkodissa kasvattajan ja lapsen osallisuuteen ja vastuuseen arkisessa toiminnassa. Pienten lasten kohdalla kestävä kehitys tarkoittaa konkreettisia asioita, esimerkiksi kavereista huolehtimista, lähiympäristön tutkimista ja kestävämpien arkikäytäntöjen oppimista (Luomi ym. 2010, 9).

Päiväkodissa kestävä kehitys on pieniä päivittäisiä tekoja, ajattelun ja taitojen kasvamista, lapsen kuulemista, oppimisympäristön laajentamista ja yhteisiä tapahtumia ja tempauksia kestävän kehityksen teemojen ylläpitämiseksi ja ajattelun haastamiseksi. Siihen kuuluu tärkeänä osana myös avoimuus ja aito vuoropuhelu niin lasten kuin aikuisten kesken. (Parikka-Nihti 2011, 15.) Kestävän kehityksen ottaminen osaksi päiväkodin toimintaa ei vaadi suuria muutoksia. Monet varhaiskasvatuksen ja -opetuksen perinteistä tukevat jo kestävän elämän tavoitteita. Näitä ovat esimerkiksi omakohtainen kokeminen, ulkona luonnossa tapahtuva oppiminen, monialaisuus, projektikäyttöisyys, aloitteellisuuteen rohkaiseminen, lapsen oman mielenkiinnon tukeminen ja yhteistyö vanhempien ja yhteisön kanssa. Keskeistä toiminnassa on

elämyksellisyys, kokemuksellisuus ja lapsen rooli aktiivisena toimijana. Toiminnan tavoitteena on saada lapset ymmärtämään, että he ovat osa luontoa ja että he voivat itse vaikuttaa, ja siten synnyttää halu suojella ympäristöä. (Luomi ym. 2010, 9, 15.)

Tarkasteltaessa varhaiskasvatuksen arvopohjaa ja toimintaa, voidaan havaita, että oikeastaan kaikki lasten kanssa tehtävä arjen toiminta liittyy tavalla tai toisella kestävään kehitykseen. Sen periaatteita on varhaiskasvatuksen arjessa ja usein henkilöstön sitä itse tiedostamatta, kestävä kehityksen neljä osa-aluetta nivovat toimintaa yhteen. Toiminnan kehittämisen kannalta merkityksellistä on yhteinen keskustelu siitä, mitä henkilökunta painottaa toiminnassa lasten kanssa, mikä ohjaa toimintaa ja millainen arvomaailma liittyy toimintaan lasten kanssa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 149.)

3.3 Lasten osallisuuden näkökulma

Lasten osallisuus määriteltiin jo vuonna 1989 YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa yhdeksi kolmesta oikeuksien ryhmästä, johon lapsella on oikeus ja jota aikuisen on velvollisuus suojella. Sopimuksen mukaan lapsella on oikeus suojaan ja turvaan, oikeus saada tasa-arvoinen osa yhteiskunnan voimavaroista sekä oikeus ilmaista itseään ja olla osallinen itseä koskevassa päätöksenteossa. Lisäksi lapsen oikeus ottaa osaa, osallistua ja olla osallinen omassa elämässään kuuluu Ihmisoikeuksien yleissopimukseen ja Suomen perustuslakiin. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 5.)

Vuonna 1989 ilmestyneen lapsen oikeuksien yleissopimuksen jälkeen suhtautuminen lapsiin on muuttunut. Lapsi ei ole enää ainoastaan huolenpidon, hoivan ja suojelun passiivinen kohde, jonka elämää ohjaavat vanhemmat ja kasvatuksen ammattilaiset tai lait. Tänä päivänä lapset nähdään aktiivisina elämäänsä, oppimistaan ja tulevaisuuttaan muovaavina yksilöinä, jotka tarvitsevat tukea ja ohjausta. Lasten näkemys omasta parhaastaan ja oppimisen kautta kasvava kyvykkyys tehdä päätöksiä merkitsevät sitä, että heillä on oikeus ilmaista itseään ja tulla kuulluksi. (Venninen ym. 2010, 5.)

Lapsen osallisuuden tavoitteena on kasvattaa ajattelevia, hyvän itsetunnon omaavia ja itseensä luottavia, aktiivisia, omatoimisia, itsensä näköisiä ja toista ihmistä

kunnioittavia lapsia. Katajan mukaan tavoitteena on kasvattaa lapsia, jotka kokevat olevansa ihania, ainutlaatuisia ja kuulemisen arvoisia. Lapsia, jotka ovat oppineet vastavuoroisuuden periaatteen: kuuntelen ja tullen kuulluksi. (Kataja 2014, 77–78.)

3.3.1 Osallisuuden määrittelyä

Osallisuus tarkoittaa ihmisen omaa kokemusta päättämisestä ja asioihin vaikuttamisesta sekä tästä kokemuksesta syntyvää sitoutumista. Se voidaan määritellä yksilön kokemukseksi omien kykyjen riittävydestä, oman roolin merkityksellisyydestä ja vastuun saamisesta omassa yhteisössä. Osallistumista pidetään taas yksilön aktiivisena mukana olona yhteisön toiminnassa. Osallistumiseen ei liity henkilökohtaista tunnetta siitä, että juuri minä olen merkityksellinen suunniteltaessa ja toteuttaessa tätä toimintaa. (Nihti-Parikka & Suomela 2014, 47.) Osallisuus on yksilön oma kokemus, sitä ei voi kukaan muu tuottaa yksilölle (Parikka-Nihti 2011, 34).

Osallisuus voidaan ymmärtää lapsen tunteena siitä, että hänestä ollaan kiinnostuneita, häntä arvostetaan ja hänen sanallaan on painoarvoa. Se voidaan ymmärtää lapsen tunteena siitä, että hänellä on annettavaa ja hän pystyy vaikuttamaan. Osallisuusmääritelmän taustalla on, että lapsella on oikeus olla aktiivinen toimija omassa todellisuudessaan, oikeus olla osallinen myös tietoisesti, oikeus tulla nähdyksi ja kuulluksi ja vaikuttaa itseensä liittyviin asioihin. (Leinonen 2014, 20.)

Osallisuutta voidaan määritellä lasten ja kasvattajien sekä yhteisön vuorovaikutuksen ja verkostoitumisen kautta. Osallisuus merkitsee lapselle sitä, että hänellä on mahdollisuus tulla kuulluksi jokapäiväisissä leikeissä ja askareissaan. Merkityksellistä on, että lapsi kokee olevansa hyväksytty, arvostettu ja tärkeä jäsen omassa yhteisössään, esimerkiksi päiväkotiryhmässään. Osallisuuden kokemus liittyy yhdessä elämiseen. Sen perustana on, että lapsi tulee kohdatuksi, hän kokee olevansa turvassa ja hänen tarpeensa tyydytetään. Näiden kokemusten lisäksi lapsella tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua oman yhteisönsä elämään. Näin ollen, osallisuus kasvuyhteisössä on enemmän kuin mahdollisuus osallistumiseen. (Eskel & Marttila 2013, 78.)

Carolyn Willow on englantilainen lapsen osallisuuden asiantuntija. Hän on määritellyt lapsen osallisuuden koostuvan kolmesta R:stä: kunnioittamisesta (respect), rutiinista (routine) ja raportoinnista (report). Willow'n mukaan ensimmäinen R tarkoittaa, että lasta pitää kunnioittaa iästä riippumatta. Lapsen ääntä tulee kunnioittaa, koska hänen äänellään lapsi ilmaisee mielipiteensä asiasta, joka häntä koskettaa. Lapsen ääni voi olla itkua, puhetta, huutoa tai naurua. Rutiinilla Willow tarkoittaa, että lapsen osallisuuden pitäisi olla osa normaalikäytäntöjä eikä kertatapahtuma, mikä tehdään tekemisen vuoksi. Raportoinnilla Willow puolestaan tarkoittaa, että lapselle tulisi tehdä tiettäväksi, miten hänen äänensä on tullut kuulluksi ja mielipiteensä huomioon otetuksi eli miten lapsi on asiaan vaikuttanut. (Heinonen & Kuikka 2013, 219.)

Osallisuus muodostuu voimaantumisen tunteesta. Voimaantumisen näkökulmasta lasten kuunteleminen ja heidän kokemusten jakaminen on tärkeää. Voimaantumiseen liittyy yksilön kokemus siitä, että hän kokee roolinsa merkittäväksi ja hänen luottamuksensa omiin kykyihinsä kasvaa. Voimaantumisessa painottuu sisäinen vahvistuminen ja se, että ihminen kokee olevansa tasapainossa itsensä ja ympäristönsä kanssa. Voimaantuminen kasvattaa sitoutumisen, vaikuttamisen ja toimimisen halua. Voimaantumista tapahtuu varhaiskasvatuksessa esimerkiksi silloin, kun lapsi huomaa, että aikuinen suhtautuu lapsen näkökulmaan kunnioituksella. (Parikka-Nihti 2011, 34–36.)

Voimaantumisen edellytyksenä ovat myönteiset kokemukset osallistamis- ja osallistumisprosesseista. Voimaantuminen on henkilökohtainen prosessi, joka tapahtuu kuitenkin osana yhteisöä. Voimaantumisessa on kyse siitä, että yksilö löytää omat voimavaransa, oppii itsemäärämisen taitoa ja irrottautuu ulkoisesta pakosta. Voimaantuminen on ihmisen sisäinen voimantunne, omakohtainen kokemus pystyvyydestä ja kyvykkyydestä. (Paloniemi & Koskinen 2005, 26.)

Vuonna 2010 Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VKK-Metro selvitti tutkimuksessaan pääkaupunkiseudun päiväkotien työntekijöiden käsityksiä lasten osallisuudesta ja sen mahdollistamisesta päivähoitossa. Tutkimuksen tulosten perusteella lasten osallisuuden esiintyminen voitiin tiivistää kahdeksaan vastaajien esille nostamaan asiaan: oikeuteen iloita itsestään, saada tarpeet tyydytetyksi, oppimiseen aikuisen turvassa, vaikuttamiskokemuksiin, omatoimisuuden harjoitteluun, vastuuseen kasvamiseen, maailman yhteiseen tulkitsemiseen ja oikeuteen olla sellaisten aikuisten

kasvatettavana, jotka kuuntelevat ja kunnioittavat häntä ja kiinnostuvat lapsen maailmasta yhä uudelleen. Aikuisten merkitys lasten osallisuuden tukijana tiivistettiin neljään asiaan: osallisuutta mahdollistavien olosuhteiden luomiseen, taitoon ja haluun kerätä lapsesta tietoa, kykyyn hyödyntää lapsilta saatavaa tietoa ja taitoon kehittää osallisuutta tukevia toimintatapoja omassa työssään. Tutkimuksen mukaan osallisuuden suurimpina esteinä työntekijät pitivät suuria lapsimääriä sekä vajaata ja vaihtuvaa henkilökuntaa. Esille nousivat myös erityisesti kiire, aikataulut, melu ja väsymys. (Venninen ym. 2010, 17–35, 62.)

Myös lapsen toimijuudesta keskustellaan tänä päivänä aiempaa enemmän. Eri tieteenaloilla voidaan nähdä kiinnostuksen kasvu toimijuuden tutkimusta kohtaan. Toimijuudella tarkoitetaan yksilön tai ryhmän kykyä toimia omaehtoisesti eri tilanteissa. Toimijuuteen liitetään usein myös aktiivisuus, osallisuus, vaikutus- ja valinnanmahdollisuus sekä vapaaehtoisuus. Kun puhutaan lapsista toimijoina, tarkoitetaan usein sitä, etteivät he ole passiivisia ympäristön tai kulttuurin ohjaamia olentoja, vaan he itse voivat vaikuttaa tapahtumien kulkuun. (Lipponen, Kumpulainen & Hilppö 2013, 160–161.)

Lipponen, Kumpulainen ja Hilppö tarkastelevat artikkelissaan lasten positiivisia kokemuksia toimijuuden lähteinä. Heidän mukaansa lasta pitää kohdella aktiivisena subjektina, jotta hän voi kasvaa toimijuuteen. Toimijuuden kehittymisen kannalta on tärkeää lasta tukevat aikuiset ja koti ja erilaisten kasvatusinstituutioiden pedagoginen toimintakulttuuri. Lasten toimijuutta tukevissa ympäristöissä tärkeää on lasten kuuleminen heidän omista vahvuuksistaan ja niistä hetkistä, jolloin he kokevat osaavansa, kykenevänsä, voivansa ja pystyvänsä. (Lipponen ym 2013, 166.)

Osallisuus toteutuu ryhmässä, koska yksin kukaan ei voi olla osallinen. Kokemus osallisuudesta syntyy yksilöllisesti, mutta sen perustana on kokemus dialogisesta vuorovaikutuksesta. Osallisuuteen liittyy toimiminen ryhmässä ja tunne yhteisöllisyydestä. Ilman ryhmää ei voi syntyä kokemusta osallisuudesta, joten osallisuus syntyy aina vuorovaikutuksessa toisiin. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 47.)

Osallisuus luo pohjan yhteisöllisyydelle. Yhteisöllisyydellä tarkoitetaan ihmisen kokemukseen perustuvaa tunnetta yhteisöön kuulumisesta sekä yhteisön merkitystä

yksilölle ja hänen tarpeidensa toteutumiselle. Tunne yhteisöllisyydestä on ryhmän jäsenten keskinäinen tunne yhteen kuulumisesta ja merkityksestä toisilleen. Yhteisöllisyyteen kuuluu myös jaettu usko siitä, että ryhmän jäsenten tarpeet täyttyvät, kun he sitoutuvat yhdessä olemiseen. Yhteisöllisyys on tärkeää lasten osallisuuden ja ryhmään kuulumisen kokemusten vahvistamisessa. Sen toivotaan vaikuttavan myös kiusaamisen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Yhteisöllisyyden kehittyminen on pitkäkestoinen prosessi. Se ei rakennu automaattisesti, vaan se rakentuu ja se rakennetaan. (Koivula 2013, 19–20.)

3.3.2 Osallisuus ja kestävä kehitys

Osallistumisen käsite on ollut mukana ympäristökasvatuksen teorioissa ja kansainvälisissä tavoitteissa jo 1970-luvulta lähtien. Tbilisin ympäristökasvatuskonferenssissa vuonna 1977 muotoiltiin ensimmäiset kansainväliset ympäristökasvatuksen tavoitteet. Jo näissä tavoitteissa määriteltiin yhdeksi tavoitteeksi yksilöiden ja ryhmien osallistumisen. Myöhemmin osallistumisen käsitteen rinnalle ovat tulleet osallisuuden ja voimaantumisen käsite. (Koskinen 2010, 19.)

Kestävän kehityksen kasvatuksen näkökulmasta osallisuudella on tärkeä merkitys. Se on kestävä kehityksen peruspilari. Osallisuus muodostuu voimaantumisen tunteesta. Lapsi, joka on voimaantunut, luottaa omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa vaikuttaa (Nordström 2004, 138). Kestävän kehityksen toteutumisen edellytyksenä on, että kasvatamme sukupolvia, jotka ymmärtävät ihmisen toiminnan ja ympäristön hyvinvoinnin yhteyden sekä näkevät itsensä osallisena kestävä tulevaisuuden rakentamisessa. Kestävän kehityksen arvojen ja toimintatapojen omaksuminen on tuloksellisinta, kun oppiminen tapahtuu kokonaisvaltaisesti ja lapset saavat osallistua kestävä kehityksen kaikkiin vaiheisiin. (Luomi ym. 2010, 34.)

Luomi ym. vertaavat päiväkotia pieneen yhteiskuntaan, jossa lapsi voi harjoitella pienestä pitäen päätöksentekoon osallistumista ja valinnoilla vaikuttamista. Hyvää harjoitusta ovat oman päiväkotiryhmän ja koko päiväkodin pienistä ja isommistakin valinnoista keskusteleminen, äänestäminen ja mielipiteiden perusteleva. (Luomi 2010, 52.) Lapsella on oikeus saada kokemus osallisuudesta. Tämän kokemuksen kautta

lapsi voi oppia ymmärtämään, että päätöksillämme, toiminnallamme ja teoillamme on seurauksia. Kun lapsi saa pienestä pitäen mahdollisuuksia harjoitella kestävän kehityksen valintoja, hän oppii pohtimaan ja arvottamaan toimintaansa. Kestävän kehityksen opetus on jatkuvaa elinikäistä oppimista ja kasvamista. (Parikka-Nihti 2011, 13.)

Osallisuuteen liittyvä yhteisöllisyys on omiaan johtamaan vähemmän materiakeskeiseen elämään, kun elämän merkitykselliseksi kokeminen ei ole riippuvainen uusista tavararoista vaan ihmisten toisiltaan saamasta voimasta. Tällaista voimaa kasvattaja voi lisätä antamalla lapsen ja aikuisen väliselle vuorovaikutukselle aikaa. Niissä yhteisöissä, joissa aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus on runsasta, lapsista kasvaa materiaalisille elämän päämäärille vähän painoarvoa antavia. Näiden lasten elämän tärkeimmät kokemukset eivät liity yleensä tavaroihin. (Salonen 2012, 17.)

3.4 Kestävän kehityksen kasvatuksen toimintamalleja ja hankkeita

Yksi toimintamalli kestävän kehityksen kasvatuksesta päiväkotien arjessa on Case Forest-pedagogiikka. Suomessa tätä pedagogiikkaa on kehittänyt Joensuun yliopiston professori Jorma Enkenberg yhdessä Suomen Metsäyhdistyksen ja METKA-työryhmän kanssa. Tämä motivoiva ja innostava menetelmä perustuu oppimiseen lähiympäristössä yhdessä eri alojen asiantuntijoiden kanssa. Case Forest on projektilähtöistä työskentelyä. Oppimisessa on merkittävää lapsen oma havainnointi, aistiminen ja osallisuus. Pedagogiikan tavoitteena on juurruttaa lapsen elinikäisen, elämänlaajuisen ja syvällisen oppimisen periaate. Menetelmän taustalla on ajatus siitä, että ei ole tärkeää opettaa, miten asiat ovat tai millainen maailma on, vaan opetetaan pohtimaan, millainen maailman pitäisi olla ja miten haluaisimme asioiden olevan tulevaisuudessa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 104.)

Case Forest-pedagogiikassa oppimisen kohteena on aina todellinen maailma ja sen ilmiöt. Oppimisprosessin käynnistää jokin haastava ajankohtainen ongelma, jota oppijat ratkovat yhdessä. Tietämystä rakennetaan tutkien, kokeillen ja havainnoiden yhdessä muiden vertaisryhmäläisten kanssa. Tutkimustehtävä on kysymys tai ongelma, johon ei ole olemassa yhtä ainoaa vastausta. Pedagogiikan mukaan ei ole olemassa oikeita ja

vääriä vastauksia. Tärkeää on, että kysymys tai tehtävä on lähtöisin lapsista. Isossa lapsiryhmässä voidaan yhteinen tutkimusteema valita esimerkiksi äänestämällä. Kysymyksen tai ongelman valitsemisen jälkeen, suunnitellaan miten tietoa kerätään. Tiedonkeräämisen eli tutkimuskertojen jälkeen esitellään tuloksia toisille ja keskustellaan prosessin aikana heränneistä ajatuksista. Kerätyistä tiedoista voidaan koota esimerkiksi näyttely tai kirja. Tässäkin vaiheessa tärkeintä on lasten osallisuus eikä lopputulosten esittely. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 105–107.)

Metsämörri-toiminta on oppimisen muoto, jossa lapsi oppii luonnossa. Metsämörri-toiminta on nykyisin monen suomalaisen päiväkodin ympäristökasvatuksen perusmenetelmä. Toiminta on saanut alkunsa Ruotsissa, jossa jo 1950-luvulla huolestuttiin lasten vähäisestä liikkumisesta luonnossa. Huoli johtui kaupungistumisesta ja käsityksestä kaupungin sopimattomuudesta lasten kasvuympäristöksi. Tilanteen muuttamiseksi metsäpäiväkotien perustaja Gösta Frohm kehitti satuhahmon, skogsmullenin, joka sai Suomessa nimen Metsämörri. Metsämörri-toiminnan tavoite on saada lapset kokemaan luontoa kaikilla aisteilla, viihtymään metsässä, tutkimaan luontoa ja löytämään luonnon ihmeitä. Toiminnan lähtökohtana on koko ajan samana pysyvä niin kutsuttu retkipaikka eli mörripaikka, joka tulee säännöllisesti tehtävien retkien avulla turvallisiksi ja tutuksi. Metsämörri-toiminnassa yhdistetään tietoa luonnosta ja satua Metsämörri-satuhahmon ja hänen ystäviensä avulla. Suomessa Suomen Latu kouluttaa metsämörriohjaajia. (Suomen Latu i.a.)

Suomalaisten metsäpäiväkotien eli metsäpedagogiikan tausta on Metsämörri-toiminnan perustajan Gösta Frohmin 1950-luvun pedagogiikassa. Suomalaisen metsäpedagogiikan taustalla ovat myös Tanskan ja Saksan metsäpäiväkotitoiminta. Nykyisin metsäpedagogiikka on laaja-alaista toimintaa, jota toteutetaan eri maissa eri tavoin. Metsäpäiväkotien toimintaa Suomessa kuvaavat termit ulkona oppiminen, ympäristökasvatus ja kestävä kehityksen kasvatus. Kuitenkin englanninkieliset termit outdoor education ja outdoor learning kuvaavat toimintaa paremmin. Päiväkotien toiminnassa painottuvat luontosuhteen ja omien persoonallisten ja sosiaalisten taitojen lisäksi erilaiset selviytymistaidot, ongelmanratkaisu ja tiimityö. Ulkona toimiminen on vähemmän aikuiskeskeistä ja tämä tuo oppimiseen uuden näkökulman. Lasten omat ajatukset, ideat ja havainnot vievät oppimista eteenpäin. Toiminnassa pyritään myös ylläpitämään ja harjoittamaan mm. vaeltamisen, kiipeilyn ja melomisen taitoja. Siihen

sisältyy myös seikkailupedagogiikkaa ja elämyspedagogiikkaa. Yhteistä suomalaisille metsäpäiväkodeille on sitoutuminen pedagogiseen työskentelyyn, jossa tärkeää on luontosuhteen lujittaminen ja lapsen mielikuvituksen rikastuttaminen. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 107–109.)

Vihreä lippu on käytännönläheinen päiväkotien, koulujen, oppilaitosten sekä lasten ja nuorten vapaa-ajan toimijoiden kestävä kehityksen työkalu. Se perustuu kansainvälisen Ecoschools-järjestön luomaan kestävä kehitystä edistävään toimintatapaan ja Suomeen ohjelma tuli vuonna 1998. Suomessa Vihreän lipun toimintaa ohjaa Suomen Ympäristökasvatuksen Seura. Ohjelman avulla voidaan toteuttaa kestävä kehityksen kasvatusta, vähentää ympäristökuormitusta ja lisätä lasten osallisuutta. Ohjelman yksi keskeinen periaate on keskittyminen kerrallaan yhteen kestävä kehitystä edistävään teemaan. Vihreä lippu tarjoaa tukea, verkostoitumista, materiaaleja ja koulutusta kestävä kehityksen kasvatukseen työhön. Päiväkodit ja koulut voivat osallistua vihreä lippu -ohjelmaan ja mikäli valittua kestävä kehityksen teemaa on toteutettu hyvin, saa yksikkö käyttöönsä vihreän lipun. (Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry. i.a.b.)

Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy on julkaissut vuonna 2010 kestävä kehityksen oppaan, joka tarjoaa mallin ja rakenteen, jonka avulla päiväkodit voivat suunnitella itselleen ja omiin lähtökohtiinsa sopivan tavoitteellisen ja toiminnallisen kestävä kehityksen ohjelman. Opas on suunniteltu erityisesti päiväkotien tarpeisiin, mutta sen esimerkkejä voi soveltaa myös muuhun varhaiskasvatukseen. Ohjelma on työväline, jonka avulla kestävä elämäntavan oppimisesta tehdään suunnitelmallinen osa päiväkodin toimintaa. Opas tehtiin Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen sekä Espoon, Helsingin ja Vantaan kaupunkien yhteisessä 4V-hankkeessa. 4V – Välitä, Vaikuta, Viihdy, Voi hyvin -hankkeessa kehitettiin mahdollisuuksia kestävään, viihtyisään ja vastuulliseen kaupunkiasumiseen yhdessä asukkaiden, asuinkiinteistöjen, koulujen, päiväkotien ja yhdistysten kanssa. (Luomi ym. 2010, 7, 9.)

4 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

4.1 Lähtökohdat ja tavoite

Opinnäytetyöni oli kehittämispainotteinen työ, jota kutsutaan myös toiminnalliseksi opinnäytetyöksi. Työni koostui opinnäytetyöraportista ja produktiosta eli tuotoksesta, joka oli kestävän kehityksen toimintatuokiot. Tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa kolme kestävän kehityksen toimintatuokiota päiväkodin kahdelle eri lapsiryhmälle ja ryhmien kasvattajille sekä arvioida tuokiot. Tuokioiden tarkoitus oli rikastuttaa lasten kokemusmaailmaa tutustuttamalla heitä kestävän kehityksen eri teemoihin, herätellä päiväkodin kasvattajien ajatuksia kestävän kehityksen kasvatuksesta ja innostaa kasvattajia siten, että he saisivat toteuttamieni toimintatuokioiden kautta ideoita kestävän kehityksen toimintaansa.

Opinnäytetyöni aihe nousi yhteistyöpäiväkotini tarpeista. Aloitin työt päiväkodissa syksyllä 2015 ja samana syksynä suoritin pedagogisen harjoitteluni samassa päiväkodissa. Syksyn aikana oman mielenkiintoni pohjalta kyselin päiväkodin muilta kasvattajilta kestävän kehityksen toteuttamisesta päiväkodissa ja keskusteluissa tuli esille, että päiväkotini oli vasta alussa kestävän kehityksen kasvatuksen toteuttamisessa. Päiväkodissa nähtiin haasteellisena se, että kestävän kehityksen laaja-alaisuutta ei ymmärretty ja se liitettiin usein ainoastaan kierrättämiseen ja kierrätysmateriaalin käyttöön. Kehitystarpeena oli saada aihe näkyvämmäksi päiväkodin arjessa. Tästä syntyi ajatukseni kestävän kehityksen kasvatuksen kehittämistä päiväkodissa ja lähestymistavaksi valitsin toiminnallisen opinnäytetyön. Kehittämispainotteinen työ tuntui hyvältä valinnalta ottaen huomioon aiheen ja työelämän tarpeet.

Työelämälähtöisissä tutkimuksissa on erilaiset lähtökohdat kuin esimerkiksi yksin tehdystä ja vain omasta mielenkiinnosta nousevista tutkimuksista. Työelämän aiheiden on noustava sen omista käytännöistä ja mielenkiinnon kohteista, koska sen tavoite on saada suoraan päätöksentekoon ja toimintaan käytännön hyötyä. Yleensä toimeksiantajien tutkimusideat ovat kuvauksia siitä, millainen tutkimuksen tarve on olemassa ja mitä aihetta tutkimustarve koskee. Harvoin toimeksiantaja antaa valmiin tutkimusongelman ja tutkimuksen tavoitteet. Tämän takia tutkimuksen ideointivaiheessa

tulisi täsmentää yhdessä, mitä aihetta ollaan tutkimassa. Tutkijan tulisi hahmotella yhdessä toimeksiantajan kanssa, mikä on tutkimustarve täsmällisesti toimeksi annetun aihepiirin sisällä. (Vilkkä 2005, 44.) Opinnäytetyöni aihepiirin valinnan jälkeen, kävin keskustelua päiväkodin johtajan kanssa siitä, millainen tarve kestävän kehityksen kasvatuksen kehittämiseksi oli päiväkodissa. Keskusteluissa nousi esille kehitystarpeena se, miten aihe saataisiin näkyvämmäksi päiväkodin arjessa.

Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto ammattikorkeakoulun klassiselle tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Tutkimuksellisen tiedon tuottamisen sijaan, toiminnallisella opinnäytetyöllä pyritään käytännön toiminnan ohjeistamiseen, opastamiseen, toiminnan järjestämiseen ja järjeistämiseen. Riippuen alasta, toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena syntyy aina jokin konkreettinen tuotos, kuten kirja, kansio, opas, näyttely tai tapahtuma. Kehittämispainotteisessa työssä yhdistyy käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimusviestinnän keinoin. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 9.)

Toiminnallinen opinnäytetyö voidaan toteuttaa tuotekehittelynä tai kehittämishankkeena. Kehittämishankkeessa kehitetään ja kokeillaan uusia toimintamenetelmiä ja työtapoja, yleensä osana isompaa työelämähanketta. Tuotekehittelyn eli produktion lopputulos on konkreettinen tuote tai palvelu. Produktio on yleensä kertaluontoinen ja lyhykestoinen prosessi. Sen tarkoitus on tehdä jokin tuotos tai palvelu tietylle kohderyhmälle ja kehittää samalla työvälineitä käytännön toimintaan. Produktioon sisältyy tuotteen tai palvelun suunnittelu- ja valmistusprosessi, tuotteen kokeilu tai toteutus, arviointi ja mahdollisesti markkinointi. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 33.) Opinnäytetyöni produktio oli kertaluontoinen. Pidin kolme erilaista kestävän kehityksen tuokiota päiväkodin kahdelle eri lapsiryhmälle. Toimintakertoja oli yhteensä kuusi.

Kehittämispainotteisen opinnäytetyön raporttiosuudesta selviää, mitä, miksi ja miten on tehty, millainen työprosessi on ollut, mihin alan käsitteisiin ja tietoperustaan opinnäytetyön sisällölliset valinnat perustuvat sekä millaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin on päädytty. Raporttiosuudessa opiskelija arvioi myös opinnäytetyöprosessia, produktiota ja omaa oppimistaan. Työelämälähtöinen opinnäytetyöaihe tukee opiskelijan ammatillista kasvua ja mahdollistaa tietojen ja

taitojen peilaamisen senhetkiseen työelämään ja työelämäntarpeisiin. (Vilkka & Airaksinen 2004, 17.)

4.2 Toimintaympäristö

Opinnäytetyöni työelämätahona oli päiväkotini Länsi-Uudellamaalla. En mainitse opinnäytetyössä päiväkodin nimeä tutkimuseettisista syistä. Päiväkodissa oli tuotannon toteuttamishetkellä 63 lasta neljässä eri ryhmässä. Kasvattajia päiväkodissa oli 12: neljä lastentarhanopettajaa ja kahdeksan lastenhoitajaa. Pidoin toimintatuokioita kahdelle eri lapsiryhmälle. Toisessa ryhmässä lapsia oli 20 ja he olivat iältään 5-vuotiaita. Toisessa ryhmässä lapsia oli 17 ja he olivat iältään 3–4-vuotiaita. Toimintatuokioihin osallistuivat myös ryhmien kasvattajat: toisesta ryhmästä yksi lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa ja toisesta ryhmästä kaksi lastenhoitajaa. Valitsin päiväkodin lapsiryhmistä nämä kaksi ryhmää mukaan ottaen huomioon lasten ikärakenteen ja käsiteltävät aiheet. Muissa ryhmissä lapset olivat 1–3-vuotiaita.

Yhteistyöpäiväkotini kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa esitellään sen varhaiskasvatuksen ominaispiirteitä. Yksi niistä on kestävä kehitys. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma määrittää, että kestävä kehitys otetaan huomioon kunnan jokaisessa päivähoitoyksikössä siten, että kaikki yksiköt ovat tehneet oman kestävän kehityksen suunnitelman. Suunnitelmien tulee elää arjessa ja niitä tulee päivittää ja arvioida säännöllisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan kestävä kehitys tarkoittaa päivähoitoikäisillä lapsilla konkreettisia asioita, kuten kavereista huolehtimista, lähiympäristön tutkimista ja kestävien arkikäytäntöjen oppimista. Päiväkotien arki pyritään järjestämään siten, että ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän ja lapset pääsevät osallistumaan kestävän kehityksen työn toteuttamiseen. (Yhteistyöpäiväkodin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2014, 7.)

Kunnan varhaiskasvatuksen ominaispiirteisiin kuuluu myös vahvasti luontokasvatus. Sen tavoitteena on herättää lapsissa kiinnostus luontoon ja luonnossa liikkumiseen sekä tekemään havaintoja luonnosta. Metsäretkillä lapsia opetetaan kunnioittamaan luontoa ja heitä ohjataan huolehtimaan ympäristön siisteydestä. Eri vuodenaikoina tehdään havaintoja ja tutkitaan ympäristöä. Näitä kunnan ominaispiirteitä jokainen

päivähoitoyksikkö kuvailee omissa toimintasuunnitelmissaan. Yksiköt luovat ominaispiirteille vuosittaiset tavoitteet ja kertovat miten ominaispiirteitä toteutetaan. (Yhteistyöpäiväkodin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2014, 7.)

4.3 Suunnittelu

Esitin opinnäytetyöni idean seminaarissa lokakuussa 2015. Ideoin ja suunnittelin toimintatuokioiden aiheita marraskuussa. Joulukuussa esittelin opinnäytetyöni suunnitelman seminaarissa, viimeistelin toimintatuokioiden sisällöt ja hankin materiaalit niitä varten. Toteutin produktioni tammikuussa 2016.

Toiminnallisena opinnäytetyönä toteutetun produktion toteutustapaa valittaessa tulee pohtia, missä muodossa tuote olisi kannattavinta toteuttaa, jotta se palvelisi parhaiten kohderyhmää (Vilkkä & Airaksinen 2004, 51). Toteutustapaa valitessani halusin huomioida päiväkodin kasvattajien lisäksi lapset. Toimivin muoto lasten näkökulmasta olivat toiminnalliset tuokiot, joissa lasten osallisuus otettiin huomioon. Yksi eniten toimintatuokioiden suunnittelua ohjannut tekijä oli nimenomaan lapset.

Tuokioiden aiheet valitsin sillä perusteella, että ne perustuivat kestävän kehityksen eri ulottuvuuksiin. Kulttuuriseen, ekologiseen ja taloudelliseen kestävyysliittymään liittyvät aiheet ovat aina ajankohtaisia ja olennainen osa kestävästä kehityksestä. Valintoihini vaikutti myös se, että nämä kestävän kehityksen teemat puhuttelevat yleensä lapsia sekä aikuisia. Myös oma kiinnostukseni tarkastella juuri näitä aiheita vaikutti niiden valintaan. Tuokioiden aiheet olivat matka Brasiliaan, jätteistä huolehtiminen ja kierrätys sekä vesi ja veden säästäminen.

Tuokioita suunnitellessani pohdin sitä, miten tehdä niistä mahdollisimman kiinnostavia lapsen näkökulmasta, miten osallistaa lapset ja miten kertoa monimutkaisistakin asioista ymmärrettävästi. Toteutustavoissa otin huomioon lapselle ominaisia tapoja toimia. Huomioin toiminnassa leikin, tutkimisen ja taiteellisen kokemisen ja ilmaisemisen. Kestävän kehityksen teemat ovat monipuolisia, joten niistä löytyy aiheita kaikkiin varhaiskasvatussuunnitelman sisällöllisiin orientaatioihin. Toimintatuokioiden aiheet liittyivät luonnontieteelliseen, esteettiseen ja eettiseen orientaatioon. Suunnittelin

tuokiot sisällöiltään samanlaisiksi molemmille ryhmille, mutta niitä toteuttaessani otin huomioon kohderyhmän lasten iän esimerkiksi puhetavassani ja lasten ohjauksessa.

Matka Brasiliaan -tuokio perustui kestävän kehityksen kulttuuriseen ulottuvuuteen. Sen tarkoitus oli tarjota lapsille kulttuurisia kokemuksia vieraasta maasta ja käsitellä näin yhdenvertaisuutta ja suvaitsevaisuutta. (Ks. Parikka-Nihti & Suomela 2014.) Jätteistä huolehtiminen ja kierrätys- ja vesi ja veden säästäminen -tuokiot perustuivat kestävän kehityksen taloudelliseen ja ekologiseen ulottuvuuteen. Jätteistä huolehtiminen ja kierrätys -tuokion tarkoitus oli vahvistaa lasten kykyä ymmärtää jätteiden huolehtimisen merkitystä ympäristölle. Vesi ja veden säästäminen -tuokion tarkoitus oli tarkastella lasten kanssa vettä ja sen merkitystä elämälle. (Ks. Parikka-Nihti & Suomela 2014 ja Parikka-Nihti 2011.)

Tuokioiden huolellisella suunnittelulla ja valmistelulla pyrin varmistamaan, että toiminnan toteutus olisi mahdollisimman sujuvaa. Kestävän kehityksen aiheet olivat minulle melko tuntemattomia ja käytin aikaa siihen, että perehdyin niiden teoreettisiin lähtökohtiin. Teoriaan perehtyminen ennen toimintatuokioiden toteutusta oli tarpeellista. Harjoittelin myös tuokioiden toteutusta kotona omien lasteni kanssa. Matka Brasiliaan -tuokiota varten etsin ensin tietoa maasta. Olen vuosia sitten työskennellyt Brasiliassa ja etsin vanhat tiedostoni maasta ja muistelin mitä maasta tiedän. Hankin kaksi suurta seinäkarttaa, karttapallon ja tein Suomen ja Brasilian liput karttapallolle. Suurensin ja kopioin valokuvia valkoisille kartongeille. Valokuvissa oli kuvia brasilialaisesta perheestä, heidän kodistaan, kuvia karnevaaleista ja paljon kuvia eläimistä. Kaupasta ostin kahvinpajuja, ananaksen, limen, papaijan, mangon, passionhedelmän ja kookospähkinän. Hankin myös jalkapallon, brasilialaisen musiikkilevyn ja papukaija käsinuken sekä askartelin jokaiselle lapselle passin. Itse olin pukeutunut Brasilia-paitaan ja Brasilia-hattuun sekä paikallisiin koruihin.

Jätteistä huolehtiminen ja kierrätysaihetta lähestyin tekemällä nukketeatteriesityksen. Nukketeatteriesityksen aiheeksi valitsin Euroopan komission tarinan ympäristösalausuuksia (Coppée 2003). Muokkasin tarinan omanlaisekseni. Nukketeatteria varten ostin neljä UNICEF-nukkea ja keräsin useamman muovikassillisen erilaisia kotitalousroskia esityksen tueksi. Askartelin seinälle taustakuvaksi kaupungin. Kierrätysleikkiin keräsin roskia, askartelin erilaisten

kierrätyspisteiden kuvia ja perehdyin kierrätykseen liittyviin asioihin. Tilasin myös Helsingin seudun ympäristöpalveluilta maksuttomat kierrätysaiheiset puuhakirjat kaikille ryhmien lapsille.

Vesi ja veden säästäminen -tuokiota varten perehdyin veden teoreettisiin lähtökohtiin. Ostin kirpputorilta itselleni vedenhaltijan vaatteet: violetin pitkän samettimekon, valkoisen peruukin ja vihreän huivin. Askartelin kaulaani korun, jossa roikkui erilaisia vedeneläviä. Toin kotoa pyörivän väriä vaihtavan maapallon ja simpukoita. Vedenkiertokulkua havainnollistamaan askartelin kartongeista sitä esittävän kuvan. Askartelin jokaiselle lapselle simpukkakaulakorun. Valmistin julisteet ryhmien vessoihin muistuttamaan lapsia veden säästämisestä käsiä pestessä. Vesimusiikin tekoa varten hankin saavin, mukeja ja cd-levyn.

Produktion tarkoituksen saavuttamiseksi oli tärkeää sitouttaa päiväkodin kasvattajat mukaan produktioon. Tätä varten suunnittelin pitäväni ennen varsinaisen production toteuttamista päiväkodin kasvattajille esittelyn kestäväen kehityksen kasvatuksesta ja opinnäytetyöstäni. Tällä tavalla haastoin heidät mukaan keskusteluun kestäväen kehityksen kasvatuksesta. Henkilökunnalle pidettävää esittelyä varten keräsin teoriatietaa kestäväen kehityksen määrittelystä ja kasvatuksesta. Esitystäni havainnollistamaan tein lehtiötaulut aiheiden ydinkohdista. Esittelyn ajankohdaksi sovittiin päiväkodin johtajan kanssa päiväkodin palaveri tammikuussa 2016 viikolla 2.

Opinnäytetyön kohderyhmää voidaan hyödyntää myös opinnäytetyön kokonaisarvioinnissa. Opinnäytetyöstä riippuen, esimerkiksi tehdyn tuotteen käytettävyyys tai tapahtuman onnistuminen ja ammatillinen merkittävyys ovat asioita, joista voi pyytää palautteen kohderyhmältä. (Vilka & Airaksinen 2004, 40.) Produktion arviointia varten suunnittelin kerääväni palautteen ryhmän kasvattajilta sekä lapsilta.

Lapsiryhmän kasvattajien palautetta varten laadin palautelomakkeen, jonka ryhmien kasvattajat täyttivät ryhmittäin yhdessä jokaisen tuokion päätteeksi (LIITE 1). Palautteen saamisen kannalta oli tärkeää laatia mahdollisimman toimiva lomake. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2007, 199) mukaan toimivan lomakkeen tulisi näyttää helposti täytettävältä ja vastauksille tulisi olla riittävästi tilaa. Laatimani

palautelomake oli yhden sivun mittainen ja olin varannut jokaisen kysymyksen perään riittävästi tilaa vastauksille. Omaa arviointia varten tein itsearviointilomakkeen (LIITE 2).

Lasten palautetta varten askartelin hymyilevät ja surulliset kasvot ja liimasin ne omiin laatikoihinsa sekä hankin jokaista lasta varten massapallon. Tuokioiden loppuksi jaoin jokaiselle lapselle massapallon ja kysyin mitä mieltä he olivat toimintatuokiosta. Mikäli lapset pitivät tuokiosta, he palauttivat pallon hymyilevään laatikkoon ja mikäli he eivät pitäneet tuokiosta, he palauttivat pallon surulliseen laatikkoon. Kysyin myös suullisesti palautetta 5-vuotiaiden lasten ryhmältä: mitä mieltä he olivat tuokiosta, mikä siinä oli parasta ja mikäli he eivät pitäneet tuokiosta, mikä siinä ei ollut mukavaa (LIITE 3). Lisäksi havainnoin lasten osallistumista toiminnassa ja kirjasin nämä huomiot itsearviointilomakkeeseen.

Kestävän kehityksen kasvatus kuului yhteistyöpäiväkotini kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan eikä opinnäytetyöni toiminnallinen osuus aiheuttanut poikkeusjärjestelyjä päiväkodin arjessa. Pyysin kirjallisen luvan työlleni päiväkodin johtajalta. Olin itse yksi päiväkodin työntekijöistä.

4.4 Toteutus

Toteutin produktioni tammikuussa 2016 viikoilla 2, 3 ja 4. Kolmen viikon aikana pidin kullakin viikolla yhden toimintatuokion kummallekin lapsiryhmälle. Toimintakertoja oli yhteensä kuusi. Toteutin tuokion jokaisella kerralla ensin ryhmälle, jossa itse työskentelin ja sen jälkeen toiselle lapsiryhmälle. Käytössäni oli aina sama rauhallinen tila, jonka valmistelin toimintaa varten.

Viikolla 2, ennen produktioiden toteuttamista, pidin päiväkodin henkilökunnan viikkopalaverissa esittelyn opinnäytetyöstäni. Aloitin esittelyn mielikuvaharjoituksella, jolla virittäydettiin aiheeseen. Pyysin henkilökuntaa siirtymään ajatuksissa hetkeksi heidän lapsuuteensa ja pyysin heitä miettimään mikä oli heidän lapsuuden mielipaikka, mikä oli lapsuuden mieluisin leikkipaikka ja mikä oli heille mieluisinta tekemistä. Muistoihin palaamisen jälkeen kerroin henkilökunnalle, että rakkaimmat muistot

liittyvät yleensä läheisiin ihmisiin, johonkin tiettyyn paikkaan tai tiettyyn tunnelmaan. Kerroin, miten moni muisto liittyy tavalla tai toisella luontoon. Lapsuuden mielipaikka oli ehkä kallio, hyvä kiipeilypuu, uimaranta tai mummolan pihapiiri. Majan rakentaminen, kaarnalaivan uittaminen, kalliolla kiipeily tai pusikossa kömpiminen kuuluvat useimpiin lapsuuden muistoihin. Esitin henkilökunnalle kysymyksen; mitä tämän päivän lapset mahtavat muistaa lapsuudestaan aikuisina? Jatkoin siitä, että luontoon liittyvien muistojen syntyminen ei enää ole itsestäänselvyys. Neljä viidestä suomalaisesta asuu kaupungissa tai taajamassa, eikä mummola ole välttämättä maalla. Päiväkoti- ja koulumatkat saatetaan kulkea autolla ja lomilla lennetään etelään. Kerroin, kuinka luonto voi jäädä lapselle tänä päivänä vieraaksi ja pelottavaksikin paikaksi, jos siihen ei synny omakohtaista kosketusta. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 7.)

Tämän jälkeen siirryttiin varsinaiseen aiheeseen ja kerroin kestävän kehityksen määrittelystä ja kasvatuksesta sekä esittelin opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden. Esittely kesti noin puoli tuntia. Palaveriin osallistui kaikista päiväkodin lapsiryhmistä yksi kasvattaja. Paikalla oli kolme lastentarhanopettajaa ja yksi lastenhoitaja sekä päiväkodin johtaja.

4.4.1 Matka Brasiliaan

Tuokioon osallistui 5-vuotiaiden ryhmästä 15 lasta ja 3–4-vuotiaiden ryhmästä 12 lasta. Tuokio alkoi siitä, että käsinukke Pele-papukaija lennähti lasten luokse, kertoi olevansa kotoisin Brasilian sademetsästä ja kysyi lapsilta haluaisivatko nämä lähteä matkalle Pelen kotimaahan Brasiliaan. Pele-papukaija ohjasi lapset istumaan lentokoneeseen, joka oli rakennettu tuoleista. Papukaija kehotti kaikkia lapsia laittamaan turvavyöt kiinni ja toivotti lapset tervetulleeksi matkalle Brasiliaan. Lasten istuessa lentokoneessa, kerroin heille karttapallon avulla missä Suomi ja Brasilia sijaitsevat ja kuinka kauan lentomatka kestää. Olin askarrellut karttapallolle molempien maiden liput ja esittelin ne lapsille. Kerroin, että matkalla jokainen tarvitsee passin ja lupasin jakaa lapsille omat passit myöhemmin matkan aikana. Kuvitteellisen lentomatkan jälkeen papukaija ohjasi lapset istumaan piiriin.

KUVA 1. Lapset saivat omat passit

KUVA 2. Brasilian karttoja

Lasten istuuduttua, soitin heille hetken aikaa brasilialaista musiikkia. Olin laittanut seinälle kaksi isoa karttaa Brasiliasta ja kerroin lapsille miten suuri maa Brasilia on verrattuna Suomeen. Tämän jälkeen kerroin heille Brasiliasta kuvien ja esineiden avulla. Kerroin lapsille maan ihmisistä, kielestä, rahasta, säästä, hedelmistä, luonnosta ja eläimistä. Mukanani oli suurennettuja valokuvia mm. brasilialaisesta perheestä, heidän kodistaan ja maan eläimistä. Lapset pääsivät tutustumaan brasilialaisiin hedelmiin kuten mangoon, papaijaan, limeen, ananakseen, passionhedelmään, kookospähkinään sekä kahvinpapaihiin. Hedelmien lisäksi mukanani oli jalkapallo ja kerroin lapsille maan tärkeimmistä urheilulajista. Kerroin lapsille miten sanotaan portugalin kielellä hyvää päivää ja kiitos. Kertomusteni lomassa annoin aikaa lasten kysymyksille ja ihmettelylelle. Lapset olivat erityisen kiinnostuneita eläimistä ja he halusivat innokkaasti nimetä tuntemiaan eläimiä. Kertomusten jälkeen Pele-papukaija totesi ajan kuluneen nopeasti ja

lasten pitäisi kiirehtiä jo takaisin lentokoneeseen. Lapset palasivat istumaan lentokoneeseen ja jaoin jokaiselle lapselle askartelemani passin, johon he saivat kilpikonnatarrat muistoksi matkastaan. Pele-papukaija hyvästeli lapset ja toivotti heille hyvää kotimatkaa. Tuokion päätteeksi lapset antoivat palautteen. 5-vuotiaiden ryhmän tuokio kesti noin 50 minuuttia ja 3–4-vuotiaiden noin 30 minuuttia.

KUVA 3. Kertomuksia Brasiliasta

4.4.2 Jätteistä huolehtiminen ja kierrätys

Tuokioon osallistui 5-vuotiaiden ryhmästä 10 lasta ja 3–4-vuotiaiden ryhmästä 8 lasta. Aiheeseen tutustuminen alkoi nukketeatterilla. Esitys kesti noin 15 minuuttia. Nukketeatterin tarina kertoi Tomi-pojasta, joka joutui vahingossa roskien mukana Ihmevaaran kaupungin kaatopaikalle. Kaatopaikalla Tomi tapasi Heikki-hiiren ja kaatopaikan vartijan. Heikki-hiiri ihmetteli Tomille miksi ihmiset tekevät niin paljon turhia tavaroita ja saastuttavat näin luontoa. Kaatopaikan vartija kertoi Tomille salaisuuden, joka pitäisi kertoa kaikille maailman ihmisille. Salaisuus oli se, että ihmisten pitäisi pitää huolta maapallosta ja kiinnittää huomiota siihen mitä roskiin heitetään. Salaisuus kertoi myös kierrätyksen merkityksestä. Tarinan lopuksi Tomin äiti löysi poikansa kaatopaikalta ja Tomi päätti kertoa kaatopaikan vartijan salaisuuden kaikille.

KUVA 4. Nukketeatteri

KUVA 5. Nukketeatterin hahmot

Nukketeatterin jälkeen kerroin kierrättämisestä konkreettisten roskien ja kierrätyspistekuvien avulla. Lapset pääsivät itse kokeilemaan lajittelua ja kierrättämistä lajitteluleikissä. Sitä varten olin askarrellut kuvia erilaisista keräyspisteistä: esimerkiksi kartongin-, paperin-, metallin-, lasin- ja biojätekeräyspiste. Olin asettanut kuvat omille tuoleille. Jaoin jokaiselle lapselle yhden roskan ja he saivat vuorollaan laittaa sen oikeaan kierrätyspisteeseen. Kierrätysleikin jälkeen annoin lapsille omat kierrätykseen liittyvät puuhakirjat. Tuokio kesti molemmilla ryhmillä noin puoli tuntia. Toiminnan päätteeksi keräsin lapsilta palautteen.

Toimintatuokion lopuksi kerroin ryhmille ”Roska-Reima ja jätevuoren valloitus” - kirjasta (Kokkonen & Närhi 2005), jonka ryhmän kasvattajat voisivat halutessaan lukea lapsille. Myöhemmin samalla viikolla luin kirjan itse 5-vuotiaiden lasten ryhmälle.

KUVA 6. Keskustelua jätteiden kierrätyksestä

KUVA 7. Kierrätysleikki

4.4.3 Vesi ja veden säästäminen

Tuokioon osallistui 5-vuotiaiden ryhmästä 14 lasta ja 3–4-vuotiaiden ryhmästä 13 lasta. Vesiteemaan tutustuttiin vedenhaltijan vierailulla ryhmässä. Olin pukeutunut vedenhaltijaksi. Istuin lattialla ympärilläni simpukoita ja ohjasin lapset istumaan lähelleni piiriin. Kerroin olevani vedenhaltija, jonka valtakuntaa olivat kaikki vedet:

järvet, joet, purot, meret ja lammikot. Kerroin tuntevani kaikki veden salaisuudet ja halusin kertoa niistä lapsille. Veteen tutustuminen aloitettiin sammuttamalla valot ja lapset saivat ihmetellä pimeässä pyörivää sinistä maapalloa. Tämän jälkeen kerroin sinisestä planeetastamme, veden jakautumisesta maapallolla ja veden merkityksestä. Vedenkiertokulkua havainnollistin lapsille askartelemani työn avulla.

KUVA 8. Vedenhaltija ja sininen planeetta

Pohdimme lasten kanssa, mihin käytämme vettä päivittäin ja lapset saivat kertoa miten heillä kotona käytetään vettä. Keskustelimme siitä, miten paljon päiväkodissa käytämme vettä käsienpesuun ja mietimme miten voisimme silloin säästää vettä. Vedenhaltija kysyi lapsilta haluaisivatko he ryhtyä vedenvartijoiksi ja kaikki lapset halusivat. Lapset lupasivat säästää vettä käsiä pestessä ja jokainen vedenvartija sai kaulaansa simpukkakorun. Ryhmien vessan seinälle laitettiin askartelemani työ muistuttamaan veden säästämistä käsiä pestessä. Tuokio päätettiin siihen, että jokainen lapsi pääsi vuorollaan soittamaan vesimusiikkia. Kolme lasta sai kerrallaan itselleen mukin ja he istuutuivat vesisaavin ympärille. Kaikki olivat hiirenhiljaa ja lapset saivat ottaa mukeillaan vettä ja valuttaa sitä saaviin. Kuuntelimme veden ääniä ja taustalla soi hiljaisena Karvakorvan laulupurkki musiikkilevyn puro puhelee -laulu. Tuokion lopuksi lapset antoivat palautteen. Toiminta kesti molemmilla ryhmillä noin 30 minuuttia.

4.5 Produktion arviointi

Toiminnallisen opinnäytetyön arviointi on osa oppimisprosessia. Opinnäytetyön arvioinnin kohteena ovat työn idea, asetetut tavoitteet, teoreettinen viitekehys ja tietoperusta sekä kohderyhmä. Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnin tärkein osa on tavoitteiden saavuttaminen. Arvioinnissa on tärkeää myös arvioida työn toteutustapaa, johon sisältyvät keinot tavoitteiden saavuttamiseksi ja aineiston kerääminen. Toiminnallisen opinnäytetyön tulisi olla merkityksellinen kohderyhmälleen ja ammatillisesti kiinnostava. Arvioinnin kannalta on tärkeää myös kriittinen pohdinta työn onnistumisesta ja tekemisen mielekkyydestä. Arvioinnissa on otettava huomioon oma arvio prosessin raportoinnista. Tavoitteiden saavuttamisen arviointiin oman arvion tueksi on mielekästä kerätä palaute myös kohderyhmältä, jottei arvio jäisi subjektiiviseksi. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 154, 157, 159.)

4.5.1 Lapsilta saatu palaute

Matka Brasiliaan -tuokioon osallistui 5-vuotiaiden ryhmästä 15 lasta. Heistä 13 lasta laittoi pallon hymyilevään laatikkoon ja kaksi lasta surulliseen laatikkoon. Useampi ryhmän lapsista kertoi suullisesti, että parasta toiminnassa oli kaikki ja erityisesti tutustuminen Brasilian eläimiin. Lapset kertoivat myös, että oli kivaa, kun oppi uutta ja papukaija käsinukke osasi puhua. Surulliseen laatikkoon pallonsa palauttaneet lapset kertoivat, että heidän mielestään tuokio oli liian pitkä. 3–4-vuotiaiden ryhmästä 12 lasta osallistui tuokioon ja heistä kaikki laittoi pallon hymyilevään laatikkoon. Yleisesti lapset olivat innokkaasti mukana ja he kyselivät toiminnan aikana paljon asioista. Erityisesti eläinten kuvat kiinnostivat lapsia ja lapset halusivat kertoa innokkaasti tuntemistaan eläimistä.

Jätteistä huolehtimien ja kierrätys -tuokioon osallistui 5-vuotiaiden ryhmästä 10 lasta. Heistä kaikki kymmenen laittoi palautteen hymyilevään laatikkoon. Lapset kertoivat, että toiminnassa parasta oli kierrätysleikki. Osa lapsista kertoi, että tuokiossa kivaa oli kaikki. 3–4-vuotiaiden ryhmästä toimintaan osallistui kahdeksan lasta. Heistä kuusi laittoi palautteen hymyilevään laatikkoon ja kaksi surulliseen laatikkoon. Lapset seurasivat nukketatteriesitystä keskittyneesti ja he olivat innostuneesti mukana kierrätysleikissä.

Vesi ja veden säästäminen -tuokioon osallistui 5-vuotiaiden ryhmästä 14 lasta. Heistä kaikki laittoivat pallon hymyilevään laatikkoon. Moni lapsista kertoi, että toiminnassa parasta oli kaikki. Osan mielestä parasta oli simpukkakaulakoru ja pyörivä maapallo. 3–4-vuotiaiden ryhmästä tuokioon osallistui 13 lasta. Heistä 12 palautti pallon hymyilevään laatikkoon ja yksi surulliseen laatikkoon.

4.5.2 Kasvattajilta saatu palaute

Matka Brasiliaan -tuokioon osallistuneiden kasvattajien mukaan aihe oli hyvä ja mielenkiintoinen. Heidän mielestä tuokion tunnelma vei mukanaan. Toiminta oli hyvin suunniteltu, valmisteltu ja toteutettu kokonaisuus. Aiheet olivat ikätasoon nähden sopivia. 5-vuotiaiden ryhmän kasvattajat kertoivat, että tuokio olisi voinut olla hieman lyhyempi. 3–4-vuotiaiden ryhmän kasvattajien mielestä taas toiminnan sisältö ja toteutus pitivät lasten mielenkiinnon yllä koko ajan ja tuokio oli sopivan pituinen kohderyhmälle. Kasvattajien mukaan ohjaus oli rauhallista, jämäkkää ja selvää. Molempien ryhmien kasvattajat kertoivat saaneensa uusia ideoita tai ajatuksia käsiteltävän aiheen toteuttamiseen päiväkodissa. Heidän mielestä teemaa voisi käsitellä lasten kanssa myös laulamalla, askartelemalla, keskustelemalla ja lukemalla satuja. 5-vuotiaiden ryhmän kasvattajat kertoivat lisäksi, että he saivat ajatuksen siitä, että päiväkodissa voisi olla enemmän tutustumista eri kulttuureihin, maihin ja maailman eläimiin.

Jätteistä huolehtiminen ja kierrätys -tuokion aihe oli kasvattajien mielestä erittäin ajankohtainen ja mielenkiintoinen ja sen toteutus selkeä ja mukava. He kertoivat, että tuokio oli toimiva kokonaisuus ja sen eteen oli nähty vaivaa. Kasvattajien mielestä nukketeatterin tarina ja kierrätysleikki olivat onnistuneita toteutuksissa. Heidän mukaansa käsiteltävät asiat olivat ikäryhmälle sopivia. Kasvattajat kertoivat saaneensa uusia ideoita tai ajatuksia käsitellyn aiheen toteuttamiseen päiväkodissa. Aihetta voisi kasvattajien mielestä käsitellä myös kierrättämällä päiväkodissa, käymällä kierrätyspisteissä ja askartelemalla kierrätysmateriaaleista. 5-vuotiaiden ryhmän kasvattajien mukaan pitämäni tuokion voisi viedä muihinkin päiväkoteihin.

Vesi ja veden säästäminen -tuokion aihe oli kasvattajien mukaan tärkeä ja hyvin valittu aihe. He kertoivat, että tuokio oli hyvin suunniteltu, onnistunut, mielenkiintoinen ja opettavainen. Kasvattajien mukaan suunnitteluun oli nähty vaivaa ja se näkyi toteutuksessa. 3–4-vuotiaiden ryhmän kasvattajat kertoivat, että toteutus oli mielenkiintoinen ja visuaalisuus sekä interaktiivisuus sopivat hyvin tämän ikäisille. Molempien ryhmien kasvattajien mukaan käsiteltävät aiheet olivat ikätasoon nähden sopivia, vaikka 5-vuotiaiden ryhmän kasvattajien mielestä veden kiertokulku saattoi olla osalle lapsista vaikea ymmärtää. Toisen ryhmän kasvattajien mielestä taas veden kiertokulkua oli helppo seurata kuvan avulla. Kasvattajat kertoivat, että puhuin ja esiinnyin asiantuntevana ja rauhallisesti ja sain katsojien mielenkiinnon säilymään loppuun asti. Palautteen mukaan annoin aikaa lasten kysymyksille, mutta ohjasin myös ryhmää aiheessa eteenpäin napakasti aikataulussa pysyen. Kasvattajien mielestä esitys oli mietitty pieniä yksityiskohtia myöten, esimerkiksi vetäjän ulkoasu huomioiden. He kertoivat saaneensa uusia ideoita tai ajatuksia tuokiosta, esimerkiksi materiaalin käyttöä voisi olla enemmän muussakin toiminnassa ja myös oikeaa vettä voisi käyttää ja ottaa näin kaikki aistit huomioon. Kasvattajien mukaan aihetta voisi käsitellä myös askartelemalla.

Päiväkodin johtaja kertoi toimintatuokioiden jälkeen, että toiminnasta tulleen palautteen mukaan olin osannut rakentaa tuokiot niin, että lasten uteliaisuus ja innostus pysyi yllä koko toiminnan ajan. Tuokiot saivat lapset pohtimaan kestävään kehitykseen liittyviä asioita ja kertomaan oppimastaan myös omille vanhemmilleen. Johtajan mukaan erityisesti oman ryhmäni kasvattajat innostuivat aiheesta ja hän toivoi, että tätä innostusta voitaisiin jakaa ensi toimintakaudella. Ajatus oli, että kestäväan kehityksen teemoja otettaisiin vahvemmin esille tulevalla toimintakaudella. Johtajan mukaan kestäväan kehityksen lähtökohtana voisi olla lapsille päivittäisessä elämässä lähellä olevat asiat, kuten ruoka, vesi, valo ja luonto. Näitä tulevan toimintakauden aiheita olisi tarkoitus pohtia jo kesäkuussa 2016, jolloin päiväkodin kasvattajat suunnittelevat yhdessä uutta toimintakautta. Johtaja kertoi, että osoitin toimintatuokioillani, miten lasten mielenkiinto herätetään kestäväan kehityksen asioihin, eivätkä ne ole mitenkään etäisiä teemoja. Hänen mukaansa olisi tärkeää säilyttää produktio materiaali, jotta sitä voitaisiin hyödyntää muillekin ryhmille.

4.5.3 Itsearviointi

Opinnäytetyöpäiväkirja on henkilökohtainen opinnäytetyöprosessin dokumentointi. Päiväkirja toimii ikään kuin muistina. Opinnäytetyöprosessi on pitkä ja prosessin loppuvaiheessa on vaikea muistaa prosessin alkupään ratkaisuja. Opinnäytetyön toiminnallinen tuotos ja sen valmistaminen nojautuvat muistiinpanoihin ja on tärkeää, että ylöskirjatut asiat ovat oleellisia. (Vilka & Airaksinen 2004, 19.)

Työni arviointia varten olen pitänyt koko prosessin ajan oppimispäiväkirjaa ja täyttänyt jokaisen tuokion jälkeen itsearviointilomakkeen. Päiväkirjan ja arviointilomakkeen ansiosta arviointi on ollut järjestelmällisempää ja luotettavampaa. Kirjatut havainnot ja pohdinnat ovat olleet hyvä tuki raporttia kirjoittaessa.

Arvioidessani produktiota kokonaisuudessaan, olen tyytyväinen valitsemiini aiheisiin ja toteutuksiin. Suunnittelemani toimintatuokiot toimivat käytännössä ja palaute toiminnasta oli positiivista. Yleisesti koen, että lapset pitivät tuokioista. Tämä havainto pohjautuu lasten antamiin palautteisiin ja omiin havaintoihini lapsista tuokioiden aikana. Lapset lähtivät helposti mukaan tuokioihin, he olivat innostuneita aiheista ja jaksoivat keskittyä aiheisiin koko toiminnan ajan. Aiheet kiinnostivat lapsia ja he olivat tuokioissa aktiivisia ja halusivat kysellä käsiteltävistä aiheista paljon. Nuorimmat lapset olivat 3-vuotiaita, mutta myös heidän mielenkiintonsa säilyi hyvänä tuokioiden loppuun asti.

Tuokioiden toteutus onnistui omiin suunnitelmiini nähden hyvin. Käytännön järjestelyt toimivat. Hyvin tehdyt suunnitelmat, hankinnat ja valmistelut pitivät. Myös suunnittelemani aikataulu piti. Lopulta tein vain pieniä muutoksia suunnitelmiin. Olin suunnitellut alun perin esimerkiksi, että 5-vuotiaiden tuokiot kestäisivät noin 45 minuuttia ja 3–4-vuotiaiden tuokiot noin 30 minuuttia. 5-vuotiaiden Matka Brasiliaan -tuokio kesti noin 50 minuuttia ja huomasin toiminnan olleen liian pitkä, jotta kaikkien lasten mielenkiinto aiheeseen olisi säilynyt loppuun asti. Tuokion jälkeen muutin suunnitelmaa toiminnan kestosta ja määrittelin kaikkien tuokioiden kestoksi noin puoli tuntia.

Valitsemani aiheet olivat mielenkiintoisia ja myös ryhmän kasvattajien palautteiden mukaan ikätasoon nähden sopivia. Tuokioiden aiheista vesiteema vaikutti olevan haastavin aihe lähestyä ja tuokion sisällön suunnittelu oli työlästä. Halusin käsitellä lasten kanssa vedenkiertokulkua, vaikka tiesin asian olevan haasteellinen. Askartelemani vedenkiertokulku teoksen avulla asia oli kuitenkin mahdollista kertoa lapsille. Osa lapsista saattoi kokea silti veden kiertokulun vaikeana ymmärtää.

Opinnäytetyöprosessissa ymmärrykseni lasten osallisuutta kohtaan on kasvanut. Tästä näkökulmasta katsoen toimintatuokioita suunnitellessani ja toteuttaessani lapsilähtöisyyttä olisi voinut huomioida vielä enemmän. Jos tekisin produktioni uudestaan, osallistaisin lapset mukaan suunnitteluprosessiin paremmin. Myös toteutuksessa huomioisin lasten osallisuuden ja osallistumisen kokonaisvaltaisemmin.

Opinnäytetyöni kohderyhmänä olivat lasten lisäksi päiväkodin kasvattajat. Toiminnan tarkoitus oli herätellä kasvattajien ajatuksia kestävän kehityksen kasvatuksesta ja innostaa heitä siten, että he saisivat tuokioiden kautta ideoita kestävän kehityksen toteuttamiseen päiväkodissa. Työni oli kehittämispainotteinen työ, jonka tarkoitus oli saada päiväkodin kestävän kehityksen työtä näkyvämmäksi. Edellä arvioin kriittisesti, että lapset olisi voinut ottaa paremmin mukaan tuokion suunnitteluun sekä toteutukseen. Myös kasvattajat olisi voinut huomioida vielä paremmin tuokion toteutuksessa.

Opinnäytetyöni eettisyys ja luotettavuus osiossa pohdin sitä, että kestävän kehityksen teemat ovat laajoja ja niiden käsittelemiseen tulisi varata paljon aikaa. Opinnäytetyössäni aiheiden käsittelyyn oli varattu rajallinen aika. Pitämieni tuokioiden jälkeen käsiteltyjä aiheita kuitenkin jatkotyöstettiin 5-vuotiaiden ryhmässä eri tavoilla. Matka Brasiliaan -tuokion jälkeen lasten kanssa ideoitiin ja askarrettiin seinälle Amazonin sademetsä eläiminen. Samalla viikolla pidin yhteisen laulutuokion kestävän kehityksen tuokioissa olleille lapsille. Laulutuokion aiheena olivat laulut maailman eri maista. Mukanani oli karttapallo ja askartelemiani eri maiden lippuja. Lauloimme lauluja eri puolilta maailmaa ja jokaisen laulun kohdalla laitettiin karttapallolle kyseisen maan lippu. Lauloimme laulut: Maijan karitsa (Englanti), Jos sul lysti on (Yhdysvallat), Sambalele (Brasilia), Katinka (Venäjä), Mörrimöykky tanssii (Suomi) ja Matkalaulu (Venäjä, Ranska, Japani, ja Turkki).

Jätteistä huolehtiminen ja kierrätys -tuokion jälkeen 5-vuotiaiden ryhmässä luettiin Roska-Reima ja jätevuoren valloitus -kirja ja askarrettiin kierrätysmateriaaleista lisää eläimiä Amazonin sademetsään. Vesi ja veden säästäminen -tuokion jälkeen vesiteemaa pidettiin yllä 5-vuotiaiden ryhmässä tekemällä sokerimaalauksia. Maalauksen aiheena oli vesi ja lapset saivat taiteilla paperille veteen liittyviä ajatuksiaan. Lasten maalatessa, taustalla soi puro puhelee -laulu.

5 POHDINTA

5.1 Ajatuksia kestävän kehityksen kasvatuksen kehittämistyöhön

Tutkimukset ovat osoittaneet, että lapsuuden myönteisillä ympäristöasenteilla ja aikuisiän ympäristöstä huolehtimisen välillä on selvä yhteys. Nämä tutkimustulokset vahvistavat varhaiskasvatuksen merkittävää asemaa kestävän kehityksen mukaisten arvojen, asenteiden ja tapojen tukemisessa. Tiedetään, että varhaiskasvatus on tärkeä lapsen oppimisen kannalta ja muodostaa pohjan kaikelle myöhemmälle kehitymiselle. Varhaislapsuudessa kehittyminen on erityisen nopeaa, koska aivot kehittyvät silloin täyteen kapasiteettiinsa. Oppiminen ja kehitys ovat nopeaa kaikilla alueilla. Kestävän kehityksen näkökulmasta on mielenkiintoista, että kehitys on nopeaa myös itsetunnossa, näkemyksissä maailmasta ja moraalikäsitteissä sekä arvoissa. Lapset ottavat mallia ja vaikutteita erityisesti sosiaalisesta ympäristöstä. Näin ollen päiväkotiki osana lapsuuden ympäristöä voi omalta osaltaan tukea tai estää lapsen kannalta tärkeitä prosesseja. Lapsuus muodostaa kivijalan ympäristöön liittyville arvoille, käsitteille ja tavoille. Arvot ja asenteet syntyvät lapsuudessa ja kantavat aikuisuuteen saakka.

Kestävän kehityksen asioiden käsitteleminen lasten kanssa saattaa tuntua aikuisista haasteelliselta. Saatetaan ajatella esimerkiksi, että luonnon tuhoutumiseen liittyvät asiat herättävät lapsissa pelon ja syyllisyyden tunteita. Kestävän kehityksen kasvatuksessa on kuitenkin kyse loppujen lopuksi yksinkertaisista arjen asioista, kuten välittämisen ja arvostuksen tunteiden välittämisestä luontoa ja toisiamme kohtaan. Kasvatuksessa lähdetään siitä, että jokainen oppii arvostamaan ensin itseään ja tämän kautta muita. Kestävän kehityksen asiat ovat päiväkodissa toimintaa, jota ei voida erottaa irralliseksi arjesta. Maailmanlaajuiset kestävän kehityksen tavoitteet pelkistyvät päiväkodissa kasvattajan ja lapsen osallisuuden ja vastuuseen arkisessa toiminnassa. Kestävä kehitys tarkoittaa lapsilla hyvin konkreettisia asioita, kuten kavereista huolehtimista, ympäristön tutkimista ja kestävämpien arkikäytäntöjen oppimista. Päiväkodissa kestävä kehitys on pieniä arkipäiväisiä tekoja.

Kestävän kehityksen aiheet voivat tuntua haastavilta, mutta kestävän kehityksen kasvatukseen ei tarvitse olla vakavaa tai pelottavaa. Kasvatus voi olla voimaannuttavaa,

osallistavaa, innovatiivista ja iloista. Oman produktioni aiheet olivat maailmanlaajuisia ja esimerkiksi jätteistä huolehtiminen ja kierrätys -tuokion sekä vesi ja veden säästäminen -tuokion aiheisiin liittyi ajatus myös luonnon tuhoutumisesta. Valitsemani lähestymistapa aiheeseen osoitti kuitenkin, että aiheita voi käsitellä lasten kanssa iloisella ja innostavalla tavalla.

Kestävän kehityksen ottaminen osaksi päiväkodin arkea ei vaadi suuria muutoksia. Kestävän kehityksen työtä on tehty päiväkodeissa jo monta vuotta, mutta ei niinkään tiedostetusti, tavoitteellisesti ja selkeytetysti. Päiväkodin kasvattajat ovat siis saattaneet toteuttaa tiedostamattaan kestävän kehityksen kasvatusta, koska monet päiväkodin perinteet tukevat kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumista. Näitä perinteitä ovat esimerkiksi ulkona luonnossa tapahtuva oppiminen, omakohtainen kokeminen, projektilähtöisyys, aloitteellisuuteen rohkaiseminen ja lapsen oman mielenkiinnon tukeminen. Kuten edellä todettiin, päiväkodissa kestävä kehitys on arkipäiväisiä tekoja ja ajattelun ja taitojen kasvattamista. Se on kokonaisvaltaista toimintaa, jota ei voida erottaa irralliseksi arjesta. Kestävän kehityksen mukaisia asenteita ja tapoja tuettaessa, korostuu kasvattajan toiminnassa lapsen huomaaminen, lapsen havaintoihin keskittyminen ja niihin paneutuminen yhdessä lapsen kanssa. Keskeistä toiminnassa on kokemuksellisuus ja lapsen rooli aktiivisena toimijana. Lapset ovat pienestä pitäen kiinnostuneita ja valmiita oppimaan, kunhan asioita käsitellään lapsilähtöisesti, heidän toiveita ja mielenkiinnon kohteita kuunnellen.

Lasten osallisuus nousee kestävän kehityksen kasvatuksessa sen yhdeksi kivijalaksi. Jokaisella on oikeus saada kokemus osallisuudesta ja vasta tämän kokemuksen kautta lapsi voi oppia ymmärtämään, että päätöksillämme, toiminnallamme ja teoillamme on seurauksia. Päiväkotia voi verrata pieneen yhteiskuntaan, jossa lapsi saa harjoitella päätöksentekoon osallistumista ja valinnoilla vaikuttamista. Hyvää harjoitusta ovat päiväkodin asioista keskusteleminen ja äänestäminen sekä mielipiteiden esittäminen ja perusteleminen. On tärkeää, että lapsi saa pienestä pitäen mahdollisuuden harjoitella kestävän kehityksen valintoja, sillä näin hän oppii pohtimaan ja arvottamaan omaa toimintaansa. Osallisuuden toteutuminen edellyttää sitä, että kasvattajat keskittyvät siihen millaisin pedagogisin välinein ja keinoin osallisuutta kehitetään päiväkodissa. Osallisuuden toteutuminen vaatii koko kasvattajayhteisön sitoutumista osallisuuden kehittämiseen.

Olen opinnäytetyöni kautta pohtinut kasvattajien merkitystä kestävästä kehityksen toteuttamisessa. Kansainvälisillä tutkimuksilla on tutkittu ympäristötietouteen vaikuttavia tekijöitä. Esille on noussut erityisesti luontokokemukset eri ikäkausina, merkitykselliset henkilöt ja koulutus sekä asioiden henkilökohtainen merkitys. Opettajalla nähdään olevan avainasema ympäristötietoisuuden kehittäjänä. Opettaja toimii esimerkkinä ja mielenkiinnon herättäjänä. Hänellä on valta valita oppimistilanteet ja päättää esimerkiksi se, lähdetäänkö ulos ympäristöön. Opettajalla on myös valta selventää päämääriä, harjoitella ongelmalähtöistä oppimista ja toimintavalmiuksia sekä tukea lasten omien vaikutusmahdollisuuksien kokemista. Ympäristöasioiden opettaminen, toteuttaminen ja oppiminen vaatii tietoisuutta omista arvoista ja asenteista. Asenteiden muuttaminen perustuu henkilökohtaisiin kokemuksiin ja omakohtaiseen ongelmien pohtimiseen. Jotta oppisi ymmärtämään valintojensa ja ratkaisujensa vaikutuksen biofyysiseen ympäristöön, on aiheellista pohtia omaa elämäntapaa ja sen ympäristövaikutuksia. (Palmberg 2004, 195–196.)

Kasvattajalla on valta päättää päättää miten hän sitoutuu kestävästä kehityksen työhön. Kasvattaja voi omalla toiminnallaan edistää tai olla edistämättä kestävästä kehityksen mukaisia arvoja. Kasvattajan omat arvot ja asenteet ohjaavat paljon hänen työtään. Kestävästä kehityksen kasvatusta haastaa koko päiväkodin henkilökunnan toteuttamaan kestävästä kehityksen kasvatusta. Onnistuneen kestävästä kehityksen kasvatuksen toteuttaminen vaatii kaikkien työntekijöiden sitoutumisen. Toisaalta joskus riittää, että työyhteisössä on yksi tai muutama innokas ihminen, joka saa alulle työn ja tämä innokkuus voi tarttua muihinkin. Pienet idut ja versot saattavat saada aikaan suuriakin muutoksia. Toivon, että opinnäytetyöni olis yksi näistä pienistä iduista.

Yhteistyöpäiväkodissani kestävästä kehityksen työ on ollut suunnittelutasolla, eikä kestävä kehitys ole ollut arjessa mukana. Päiväkodin johtajan mukaan juuri tämän takia oli merkittävä asia, että kasvattajat otettiin huomioon työni toiminnallisessa osuudessa. Produktion yksi tarkoitus oli herätellä kasvattajien ajatuksia kestävästä kehityksen kasvatuksesta. Nähtäväksi jää, miten onnistuin tässä tarkoituksessa. Kasvattajien antama palaute toiminnasta näyttäisi kuitenkin tukevan tämän tarkoituksen toteutumista. Palautteen mukaan, kasvattajat kokivat tuokioissa käsittelemäni aiheet tärkeiksi ja he kertoivat saaneensa uusia ideoita ja ajatuksia käsiteltyjen aiheiden toteuttamiseen.

Olen itse pohtinut opinnäytetyöni vaikuttavuutta yhteistyöpäiväkodissani. Eettisessä osiossa pohdin sitä, että kestävän kehityksen teemat ovat laajoja ja niiden tarkasteluun lasten kanssa voisi varata kokonaisen toimintakauden. Toisaalta produktioni osoitti, että myös yksittäinen erillinen toimintatuokio voi olla vaikuttava kokemus lapsille. Kokonaisen toimintavuoden kattavan teeman vaihtoehtona voi olla kestävän kehityksen teema-toimintapäivä, -viikko tai -kuukausi. Jokainen päiväkotitekee kestävän kehityksen toimintasuunnitelman omista lähtökohdistaan ja toisille päiväkodeille kokonaisen kauden teema voi olla sopiva, mutta toiselle päiväkodille voi sopia paremmin esimerkiksi yksittäinen teemaviikko syys- ja kevätkaudella. Kestävän kehityksen tukemista voi olla myös päiväkodin ja perheiden yhteiset tapahtumat ja tempaukset teemojen ylläpitämiseksi. Kestävän kehityksen kasvatusta ei ala tyhjästä eikä sen vaikutus pääty tiettyjen hankkeiden tai tempausten päättyessä, vaan se on pohja tulevaisuuden prosesseille.

Yhteistyöpäiväkotini suunnittelee ottavansa tulevalla toimintakaudellaan toimintaansa mukaan kestävän kehityksen teemoja. Päiväkodilla on hyvät lähtökohdat kestävän kehityksen kasvatuksen toteuttamiselle. Päiväkotitekee sijaitsee metsän laidassa ja tämä helpottaa siirtymistä kohti kestävämpää kehitystä. Päiväkodin toiminnassa on myös jo mukana kestävän kehityksen kasvatusta tukevaa toimintaa kuten ryhmien viikottaiset metsäretket.

Liikkeelle päiväkodin kestävän kehityksen työssä täytyy lähteä siitä, että kaikki päiväkodin kasvattajat saadaan motivoitua työhön mukaan. Kasvattajilta vaaditaan rohkeutta tarttua uudenlaisiin toimintamuotoihin mihin on ehkä totuttu. Kestävän kehityksen työ on monipuolista ja erilaisille osaajille on käyttöä. Mikäli päiväkotitekee ei valitse kokonaisen toimintavuoden käsittävää yhtä suurta teemaa, vaihtoehto voisi olla koko päiväkodin yhteinen kestävän kehityksen teemaviikko, teemakuukausi tai perheiden ja päiväkodin yhteinen tempaus, jolloin käsiteltäisiin valittuja aiheita. Liian montaa tai liian suurta teemaa ei kannata toteuttaa kerralla, muuten työ voi uuvuttaa tekijänsä. Ensi toimintakauteen liittyy myös Suomen satavuotisjuhla. Toiminnan suunnittelussa voisi pohtia, voisiko juhluvuoteen liittyvää Suomi teemaa ja kestävän kehityksen teemoja yhdistää.

Myös kestävän kehityksen asioissa kodin kasvatuksellinen tausta on merkittävä lähtökohta ja päivähoiton tehtävä on tukea kodin kasvatusta. Näin ollen päiväkodin kestävän kehityksen työhön olisi hyvä ottaa mukaan myös lasten vanhemmat. Heidät voisi ottaa mukaan arvokeskusteluun, miksi esimerkiksi päiväkodissa korostetaan kestävän kehityksen näkökulmaa. Vanhemmilla saattaa olla myös sellaista osaamista, joka kannattaa ottaa käyttöön. Keskustelua voisi käydä esimerkiksi vanhempainillassa tai päiväkodin ja perheiden yhteisessä kestävän kehityksen tempauksessa.

Opinnäytetyötä tehdessäni mieleeni jäi erityisesti lasten innostus, mielenkiinto, kommentit, oivallukset, kysymykset ja pohdinnat ympäristöön liittyvistä asioista. Tuokioiden jälkeen lapset kertoivat oppimastaan ja kyselivät lisää. Moni lapsista kysyi, milloin lähdetään taas Brasiliaan ja voisiko samanlaisia tuokioita olla lisää. Lapset ovat pienestä pitäen kiinnostuneita ympäristöstä ja sen ilmiöistä ja valmiita oppimaan uutta. Meidän aikuisten on muistettava käsitellä asioita lapsilähtöisesti, lasten toiveita ja mielenkiinnon kohteita kuunnellen.

5.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimukseksi saatetaan nimittää monenlaista toimintaa. Nykypäivänä tutkimukseksi on tapana kutsua kartoitusten tekemistä, tietojen keräämistä ja luokittelua, erilaisia tilastotietoon perustuvia esityksiä, haastatteluaineistoihin perustuvia kuvauksia ja jopa omakohtaiseen kokemukseen perustuvia kirjallisia kuvauksia tai esityksiä. Tutkimukseksi kutsutaan myös ammattikorkeakouluissa tehtyjä toiminnallisia tekoja, joissa on tehty selvitystä jonkin tuotoksen kuten kirjan, esitteen tai tuotteen toteuttamiseksi. (Vilkkä 2005, 20.)

Tutkija tarvitsee työssään eettisiä periaatteita, sääntöjä, normeja, arvoja ja hyveitä. Häntä koskevat samat eettiset periaatteet, normit ja arvot kuin muitakin ihmisiä. Kyse on yleisten eettisten periaatteiden soveltamisesta tutkimustoiminnan eri vaiheisiin. (Pietarinen 2002, 58.) Tutkimuksen eettisiä ongelmia pohdittaessa niiden tunnistaminen ja välttäminen etukäteen edellyttää tutkijalta ennen kaikkea ammattitaitoa ja ammattietiikkaa. Eettisen ja epäeettisen toiminnan välillä ei ole selkeää rajaa ja siksi tutkijalla täytyy olla herkkyyttä arvioida oman tutkimuksensa ongelmakohdat. (Eskola

& Suoranta 2008, 59.) Tutkimuksen tekemiseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä, jotka tutkijan on otettava huomioon. Jo tutkimuskohteen valinnassa kysytään, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. (Hirsjärvi ym. 2007, 23–24.)

Opinnäytetyötä tehdessä olen pyrkinyt yleisesti huomioimaan eettisyyden ja luotettavuuden periaatteet. Pohdin opinnäytetyöhön liittyviä eettisiä kysymyksiä jo valitessani aihetta työlleni. Alusta pitäen oli selvää, että teen työn silloiselle työnantajalleni ja työn aihe nousi työnantajani tarpeista. Näin aiheen eettisesti tärkeänä myös toisesta näkökulmasta. Kestävän kehityksen kasvatuksessa on kyse tulevaisuuden toivojemme kasvattamisesta ja tulevaisuuden sukupolvien yhdenvertaisista mahdollisuuksista elämään maapallolla. Sain tutkimusluvan työhön päiväkodin johtajalta ja kirjoitin hänen kanssaan sopimuksen, jota kaikki osapuolet sitoutuivat noudattamaan. Päiväkodin kasvattajien ja lapsien henkilötiedot eivät tulleet esille työssä.

Tutkimus- ja kehittämistyön yksi eettisistä vaatimuksista on myös se, että tutkija noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, joita ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja tulosten arvioinnissa (Hirsjärvi ym. 2007, 24). Opinnäytetyön riittävä dokumentaatio on myös luotettavuustarkastelun edellytys. Lisäksi täytyy muistaa valintojen ja ratkaisujen perustelut eli se, miksi on tehty näin. Kaikki tutkimuksen eri vaiheiden ratkaisut pitää perustella. Tämän takia päiväkirjan pitäminen on kannattavaa. (Kananen 2014, 269.) Pidin opinnäytetyön ajan päiväkirjaa, jota hyödynsin produktioni arvioinnissa ja työn luotettavuuden tarkastelussa. Olen pyrkinyt tarkkuuteen kaikissa työni vaiheissa ja perustelemaan työni eri vaiheiden ratkaisut huolellisesti. Olen käyttänyt raportissani luotettavaa, monipuolista ja ajankohtaista lähdemateriaalia ja olen tarkastellut sitä myös kriittisesti. Olen tuonut työssäni esille asioita, joissa onnistuin, mutta myös asioita, joita olisin voinut tehdä toisella tavalla.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnassa eettisten ratkaisujen tavoitteena on ihmisten kunnioittaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja oikeudenmukaisuus. Eettisyys on myös kriittinen asenne vallitsevia käytäntöjä ja tarjottuja tietoja kohtaan. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11.) Työni luotettavuutta ja eettisyyttä lisää se, että päiväkodin kasvattajat saivat antaa palautetta tuokioista vastaamalla palautelomakkeen

kysymyksiin vapaasti ilmaisten omat mielipiteensä. Keräsin palautteen myös lapsilta ja näin lasten ääni ja mielipiteet tulivat kuulluksi. Lasten palautteen antotavassa otettiin huomioon lasten ikä. Luotettavuuden kannalta oli mielestäni tärkeää, että päiväkodin kasvattajien ja lasten palaute toimintatuokioista oli yhtenäinen. Molempien palaute toiminnan mielekkyydestä oli pääasiassa positiivista.

Kestävän kehityksen aiheet ovat yleensä laajoja. Yhden aiheen tarkasteluun pitäisi varata paljon aikaa. Päiväkodin kokonaisen toimintakauden teema voisi olla esimerkiksi vesi ja veden säästäminen. Opinnäytetyössä tutustutin lapsia yhden toimintatuokion verran eri kestävän kehityksen aiheisiin. Tällöin ymmärrys asiaa kohtaan voi jäädä pinnalliseksi. Jotta lapset omaksuisivat kestävän kehityksen arvoja ja asenteita, tulisi kestävän kehityksen ajatusten ja tekojen elää päiväkodin arjessa koko ajan. Tuokioiden jälkeen tein kuitenkin havaintoja siitä, että käsiteltävät asiat jäivät lasten mieliin. He pohtivat aiheita, kyselivät tuokioiden asioista lisää ja kertoivat vanhemmilleen oppimastaan.

Kestävän kehitykseen liittyvät ilmiöt ja asiat saattavat olla hyvinkin vaikeita ja monimutkaisia ymmärtää. Niistä kertominen voi olla haasteellista. Tuokioita suunniteltaessa ja toteuttaessa oli otettava huomioon se, että kerron lapsille kestävän kehityksen asioista mahdollisimman selkeästi ja ymmärrettävästi. Tämän takia käytin toteutuksissani draamaa, nukketeatteria, kuvia, esineitä, musiikkia ja leikkiä.

Laajoja ja monimutkaisia asioita rajallisessa ajassa käsiteltäessä on otettava huomioon myös tuokioihin osallistuvien lasten ikä. Ryhmien lapset olivat 3–5-vuotiaita. Tuokiot eivät saisi olla liian pitkiä ja lasten osallistaminen tuokioon on huomioitava, jotta heidän mielenkiintonsa säilyisi käsiteltävässä aiheessa. Pitämäni toimintatuokiot olivat kestoltaan noin puoli tuntia ja ryhmien kasvattajien mielestä tämä aika oli sopiva ryhmille. Lasten mielenkiinto säilyi hyvänä yleensä koko tuokion ajan.

5.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoinen kokemus ja olen oppinut matkan varrella paljon. Koen, että opinnäytetyöprosessini eteni kokonaisuutena hyvin. Prosessin alusta

lähtien suunnittelin tekeväni opinnäytetyön, jolla voisin vastata oman työnantajani tarpeisiin. Tämän takia aiheen valitseminen oli helppoa ja produktion suunnittelu ja toteutus oli mielekästä. Työelämälähtöisen opinnäytetyön takia motivaationi työn tekemiseen säilyi hyvänä koko prosessin ajan. Aihe oli entuudestaan minulle tuntematon ja tämä asetti haasteita produktion suunnittelulle. Jouduin perehtymään kestävän kehityksen teoreettisiin lähtökohtiin sekä valitsemieni toimintatuokioiden aiheisiin perusteellisesti. Työ antoi minulle näin myös mahdollisuuden tutustua mielenkiintoiseen aiheeseen ja työn tekemisen kautta minussa on herännyt mielenkiinto kestävän kehityksen kasvatusta kohtaan. Minulle on auennut uudella tavalla kestävän kehityksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa ja ymmärrykseni kestävän kehityksen kasvatuksen merkityksestä pienen lapsen kehitykselle ja oppimiselle on kasvanut.

Opinnäytetyöni kautta mahdollistui ammatillisen osaamiseni vahvistuminen ja kehittäminen. Sosiaalialan koulutusohjelman, sosionomi (AMK), kompetensseihin kuuluvat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen ja johtamisosaaminen. (Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 2010, 2–3.) Tarkastellessani näiden kompetenssien avulla ammatillista kehittymistäni opinnäytetyötä tehdessäni, huomaan kaikkien niiden näkyvän opinnäytetyössäni. Aiheen ajankohtaisuus, produktion toteutus ja arviointi osoittavat sosiaalialan eettistä ja asiakastyön osaamistani sekä kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamistani. Sosiaalialan palvelujärjestelmä osaamiseni on kehittynyt varhaiskasvatusta ohjaaviin asiakirjoihin ja arvoihin perehtyessä. Opinnäytetyöni teoreettisen viitekehyksen rakentaminen ja sen tarkastelu sekä itsessään kehittämispainotteisen opinnäytetyön tekeminen tukivat tutkimuksellista kehittämisosaamistani. Itsenäisten päätösten tekeminen ja pyrkimys vaikuttaa työyhteisön kestävän kehityksen kehittämiseen opinnäytetyöprosessin aikana kehittivät omalta osaltaan johtamisosaamistani.

Tavoittelen opinnoissani myös lastentarhanopettajan pätevyyttä. Lastentarhanopettajan työ edellyttää monia tietoja ja taitoja. Koen, että opinnäytetyötä tehdessäni lastentarhanopettajan osaamiseni on kehittynyt. Työn edellyttämä tietopohjani on kasvanut ja olen kehittänyt osaamistani lapsiryhmän toiminnan pedagogisessa suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Työni teoreettista pohjaa kootessani olen

perehtynyt sekä valtakunnallisiin että kunnan asiakirjoihin, jotka ohjaavat lapsiryhmän tavoitteellista toimintaa. Teoreettisten lähtökohtien tarkastelun kautta olen ymmärtänyt myös selkeämmin varhaiskasvatuksen oppimisen sisältöalueiden ja lapselle ominaisten toimintatapojen merkityksen pedagogisen toiminnan suunnittelulle. Työtä tehdessäni perehdyin myös laajaan kestäväen kehityksen kasvatuksen lähdeaineistoon ja sen kautta tietoni kestäväen kehityksen kasvatuksen merkityksestä ovat vahvistuneet. Tavoittelin lisäksi uusia kokemuksia lapsiryhmän ohjauksesta ja produktion kautta pääsin kehittämään ryhmänhallinta- ja ohjaustaitojani. Sain hyvää kokemusta myös draaman, nukketeatterin, leikin ja musiikin käytöstä lasten ryhmän ohjaamisessa.

Lastentarhanopettaja vastaa päiväkodissa myös toiminnan kehittamisestä. Opinnäytetyötä tehdessäni olen pyrkinyt päiväkodin toiminnan kehittämiseen ja samalla uuden tiedon hyödyntämiseen. Työni kautta olen kehittänyt ja arvioinut myös omaa osaamistani. Produktiota toteuttaessani toimin yhdessä päiväkodin kasvattajien ja lasten kanssa ja koen yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen liittyvän osaamiseni harjaantuneen. Lastentarhanopettajalta edellytetään myös tietoteknisiä taitoja ja opinnäytetyöraportin kirjoittaminen on vahvistanut näitä taitoja.

Opinnäytetyön ansiosta tunnen kasvaneeni osalliseksi lasten osallisuuteen. Osallisuus ja lapsen äänen kuuleminen ovat saaneet uudenlaisen merkityksen työskentelyssäni. Ymmärrykseni osallisuudesta lasten hyvinvoinnille, kasvulle ja oppimiselle on vahvistunut. Tämä ymmärrys on herännyt minussa vasta opinnäytetyön lopullista raporttia kootessani ja mikäli toteuttaisin produktioni uudelleen, huomioisin lasten osallisuuden eri tavalla. Haluan tulevassa työssäni kehittää omaa osaamistani lasten osallisuuden mahdollistamisessa.

LÄHTEET

- Asanti, Riitta & Sääkslahti, Arja 2010. Liikuntaa monipuolisesti päiväkodissa. Teoksessa Riitta Korhonen, Marja-Leena Rönkkö & Julia Aerila (toim.) *Pienet oppimassa. Kasvatuksellisia näkökumia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen*. Rauma: Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö, 85–98.
- Coppée, Benoît 2003. *Ympäristösalaisuuksia*. Bryssel: Euroopan komissio. Viitattu 10.1.2016. <http://bookshop.europa.eu/fi/ympaeristoosalaisuuksia-pbNA4302963/>
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. *Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. C, Katsauksia ja aineistoja 17*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Eskel, Pauliina & Marttila, Marjaana 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Päivi Marjanen, Marjaana Marttila & Marjo Varsa (toim.) *Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille*. Jyväskylä: PS-kustannus, 75–96.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Heikka, Johanna; Hujala, Eeva & Turja, Leena 2009. *Arvioinnista opiksi. Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa*. Vantaa: Printel Oy.
- Heinonen, Hanna & Kuikka, Maarit 2013. *Lapsen oikeuksien toteutuminen nyky-yhteiskunnassa*. Teoksessa Päivi Marjanen, Marjaana Marttila & Marjo Varsa (toim.) *Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille*. Jyväskylä: PS-kustannus, 197–227.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kananen, Jorma 2014. *Verkkotutkimus opinnäytetyönä. Laadullisen ja määrällisen verkkotutkimuksen opas*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kataja, Elina 2014. *Yhteinen osallisuus varhaiskasvatuksen pedagogiikassa*. Teoksessa Johanna Heikka, Elina Fonsén, Janniina Elo & Jonna Leinonen (toim.) *Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa*. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 56–79.

- Kemppainen-Koivisto, Riitta & Salmio, Tiina 2008. Matkalla suvaitsevaisuuteen. Kansainvälisyyskasvatuksen menetelmäopas 5–8-vuotiaiden lasten ohjaajille. Helsinki: Suomen YK-liitto.
- Kepa i.a. Viitattu 12.3.2016. <http://www.gloaalikasvatus.fi/>
- Koivula, Merja 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Päivi Marjanen, Marjaana Marttila & Marjo Varsa (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 19–45.
- Kokkonen, Marika & Närhi, Kati 2005. Roska-Reima ja Jätevuoren valloitus. Helsinki: Wsoy.
- Koskinen, Sanna 2010. Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina. Ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 98.
- Leinonen, Jonna 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Johanna Heikka, Elina Fonsén, Janniina Elo & Jonna Leinonen (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry., 16–40.
- Lipponen, Lasse; Kumpulainen, Kristiina & Hilppö, Jaakko 2013. Haluan, voin ja osaan. Lasten toimijuuden rakentuminen päiväkodissa. Teoksessa Kirsti Karila & Lasse Lipponen (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 159–175.
- Luomi, Annukka; Paananen, Johanna; Viberg, Katja & Virta, Laura 2010. Keke päiväkodissa. Kestävän kehityksen opas. Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy. 4V – Välitä, Vaikuta, Viihdy, Voi hyvin.
- Mattinen, Aino 2011. Lapsen matemaattinen maailma ja ajattelu. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 219–230.
- Nordström, Hanna 2004. Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa Hannele Cantell (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 116–143.
- Ojala, Mikko 2015. Varhaiskasvatus, esiopetus ja koulun alku lapsen oppimisen ja kehittymisen näkökulmasta. Tutkimuksia 368. Helsinki: Opettajankoulutuslaitos, Käyttäytymistieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto.

Opetus- ja kulttuuriministerö i.a. Varhaiskasvatus. Viitattu 28.2.2016.

<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/varhaiskasvatus/?lang=fi>

Palmberg, Irmeli 2004. Ympäristöpedagogiikka ja kestävä kehitys

opettajankoulutuksessa ja pohjoismaisessa tutkimus- ja opetusverkostossa.

Teoksessa Hannele Cantell (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja.

Jyväskylä: PS-kustannus, 195–198.

Paloniemi, Riikka & Koskinen, Sanna 2005. Ympäristövastuullinen osallistuminen

oppimisprosessina. Terra 117: 1, 17–32.

Parikka-Nihti, Mari & Suomela, Liisa 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus

varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Parikka-Nihti, Mari 2011. Pieniä puroja. Kasvua kohti kestävästä kehitystä. Helsinki:

Lasten Keskus.

Pietarinen, Juhani 2002. Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa Sakari

Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.)

Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus Kirja / Oy

Yliopistokustannus University Press Finland Ltd, 58–69.

Pramling Samuelson, Ingrid & Kaga, Yoshie 2010. Varhaiskasvatus kulttuurin

muokkaajana. Teoksessa Worldwatch-instituutti. Maailman tila 2010.

Kulutuskulttuurista kestävään elämäntapaan. Raportti kehityksestä kohti

kestävää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press,

93–98.

Pääjoki, Tarja 2011. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa Eeva Hujala & Leena

Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus,

109–121.

Ruokonen, Inkeri; Rusanen, Sinikka & Välimäki, Anna-Leena 2009. Saatteeksi.

Teoksessa Inkeri Ruokonen, Sinikka Rusanen & Anna-Leena Välimäki

(toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä.

Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus 3/2009, 3–6.

Salonen, Arto O. 2012. Sosiaalisen kestävyuden edistäminen on kestävä kehityksen

ydinosaamista. Lastentarha 1/2012, 10–17.

Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 2010. Esitys sosionomi (AMK) -tutkinnon

kompetensseista. Verkkojulkaisuna:

www.diak.fi/opiskelu/harjoittelu/Documents/Sosiaaliala.pdf

Suomen Latu i.a. Metsämörri. Viitattu 12.3.2016.

<http://www.suomenlatu.fi/ulkoile/lastentoiminta/metsamorri.html>

Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry 2015. Yhteinen maapallo. Kuinka minä liityn maailmaan? Globaalia ympäristökasvatusta varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja alkuopetuksessa - kasvattajan opas. Verkkojulkaisuna:

http://www.ekotuki.net/sites/beta.ekotuki.net/files/julkaisut/tiedostot/yhteinen_maapallo_opas_varhaiskasvatukseen.pdf

Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry i.a.a. Valtakunnallisen

varhaiskasvatussuunnitelman valmistelu. Verkkojulkaisuna:

http://www.vihrealippu.fi/images/documents/vasu_vaikuttaminen_tiivistelma.pdf.

Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry i.a.b. Mikä vihreä lippu on? Viitattu 6.3.2016.

<http://www.vihrealippu.fi/vl/mika>

Tuomaala, Tuija & Myyryläinen, Maija 2002. Luonto tutuksi. Vinkkejä vanhemmille.

Helsinki: Sarmala Oy, Suomen Luonnonsuojeluliitto, Luonto-Liitto.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Toinen, tarkistettu painos. Oppaita 56.

Helsinki: Stakes.

Venninen, Tuulikki; Leinonen, Jonna & Ojala, Mikko 2010. ”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi”. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkoteissa. Tutkimusraportti. Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus.

Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki:

Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilkka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Wolff, Lili-Ann 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys 1960-luvulta nykypäivään.

Teoksessa Hannele Cantell (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja.

Jyväskylä: PS-kustannus, 18–29.

Vuorio, Jari-Matti 2010. Matematiikka varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Riitta

Korhonen, Marja-Leena Rönkkö & Julia Aerila (toim.) Pienet oppimassa.

Kasvatuksellisia näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen.

Rauma: Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö, 135–

153.

Yhteistyöpäiväkodin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2014.

LIITE 1: Palautelomake kasvattajille

Toimintatuokio:

Matka Brasiliaan

Jätteistä huolehtiminen ja kierrätys

Vesi ja veden säästäminen

1. Mitä mieltä olit valitsemastani aiheesta ja sen toteutuksesta?
2. Olivatko käsiteltävät aiheet lasten ikätasoon nähden liian vaikeita/helppoja?
Miksi?
3. Millä muulla tavalla tuokion aihetta voisi käsitellä lasten kanssa?
4. Saitko uusia ideoita tai ajatuksia käsiteltävän aiheen toteuttamiseen päiväkodissa?
5. Mitkä asiat onnistuivat toteutuksessa?
6. Missä toteutuksen asioissa olisi parannettavaa?
7. Mitä muita ajatuksia tuokio herätti? Mitä muuta haluaisit sanoa?

LIITE 2: Itsearviointilomake

Toimintatuokio:

Matka Brasiliaan

Jätteistä huolehtiminen ja kierrätys

Vesi ja veden säästäminen

1. Mitä mieltä olin tuokion toteutuksesta? Mikä onnistui? Missä on kehitettävää?
2. Miten tuokio onnistui suunnitelmaan nähden?
3. Miten arvioin omaa työskentelyäni?
4. Mitä muuta haluaisin sanoa?

LIITE 3: Palautekysymykset lapsille 😊 😞

Toimintatuokio:

Matka Brasiliaan

Jätteistä huolehtiminen ja kierrätys

Vesi ja veden säästäminen

1. Mitä mieltä olit tuokiosta? Jos et pitänyt tuokiosta, mikä siinä ei ollut mukavaa?
2. Mikä oli tuokiossa parasta?

LIITE 4: Malli toimintatuokioista

Matka Brasiliaan -tuokio:

- perustuu kestävän kehityksen kulttuuriseen ulottuvuuteen
- tavoitteena tarjota kulttuurisia kokemuksia vieraasta maasta ja käsitellä näin yhdenvertaisuutta ja suvaitsevaisuutta

Valmistelut:

- lentokone tuoleista, papukaija käsinukke, karttapallo, Brasilian lippu ja Suomen lippu karttapallolle, Brasilian iso kartta, passit lapsille, tarrat passeihin, kuvia mm. maan eläimistä ja brasilialaisesta perheestä, brasilialaisia hedelmiä, kahvinpajuja, jalkapallo, brasilialaista musiikkia, vetäjälle Brasilia-aiheiset vaatteet ja korut

Sisältö:

- papukaija kutsuu lapset mukaan matkalle Brasiliaan, tehdään kuvitteellinen lentomatk, jonka aikana voi esitellä karttapallolta maan sijainnin ja laittaa Suomen ja Brasilian liput karttapallolle, lentomatkan jälkeen kerrotaan lapsille kuvien, esineiden ja hedelmien avulla maasta (ihmiset, kieli, raha, sää, hedelmät, luonto, jalkapallo ja eläimet), kuunnellaan brasilialaista musiikkia, tuokio päättyy paluulento ja passien jakamiseen

Jätteistä huolehtiminen ja kierrätys -tuokio:

- perustuu kestävän kehityksen taloudelliseen ja ekologiseen ulottuvuuteen
- tavoitteena vahvistaa lasten kykyä ymmärtää jätteiden huolehtimisen merkitystä ympäristölle

Valmistelut:

- nukketeatteri tarina ”ympäristösalaisuuksia”, teatteria varten: kotitalousroskia, taustalle kuva kaupungista tehtaineen ja saastepilvineen, 4 nukketeatterihahmoa (Tomipoika, Heikki-hiiri, kaatopaikan vartija ja äiti), kierrätysleikkiä varten: kotitalousroskia ja eri kierrätyspisteiden kuvia

Sisältö:

- tuokio alkaa noin 15 minuuttia kestäväällä nukketeatteriesityksellä, jonka jälkeen keskustellaan lasten kanssa lajittelemiseen ja kierrättämiseen liittyvistä asioista hyödyntäen konkreettisia roskia ja kierrätyspistekuvia, tuokio päättyy kierrätysleikkiin

Vesi ja veden säästäminen -tuokio:

- perustuu kestävän kehityksen taloudelliseen ja ekologiseen ulottuvuuteen
- tavoitteena tarkastella vettä ja sen meritystä elämälle

Valmistelut:

- vedenhaltijan vaatteet ja korut, simpukoita, pyörivä ja väriä vaihtava maapallo, vedenkiertokulkua esittävä kuva, simpukkakaulakorut lapsille, saavi ja vettä, mukeja, Karvakorvan laulupurkki cd-levy (puro puhelee -laulu), juliste vessan seinään muistuttamaan veden säästämisestä käsiä pestessä

Sisältö:

- vedenhaltija kertoo veden salaisuuksista ja vedenkiertokulusta, valot sammutetaan ja ihmetellään sinistä pyörivää maapalloa, keskustellaan veden käyttämisestä kotona ja päiväkodissa, mietitään miten vettä voidaan säästää käsiä pestessä, vedenhaltija nimittää lapset vedenvartijoiksi ja vartijat saavat kaulaansa simpukkakorut, lopuksi lapset pääsevät vuorollaan soittamaan vesimusiikkia (lapset ottavat mukeilla vettä ja valuttavat sitä saaviin, kuunnellaan veden ääntä ja taustalla soi puro puhelee -laulu)